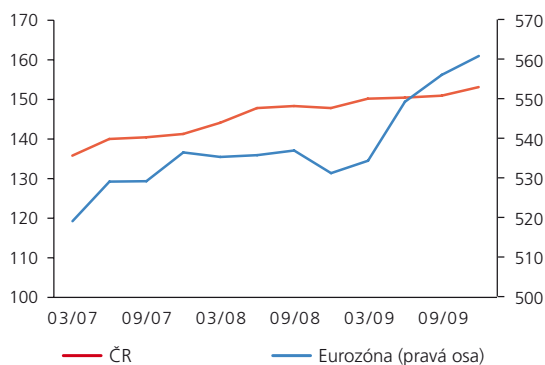

GRAF IV.1

Hloubka finančního zprostředkování

(aktiva finančních institucí v % HDP)

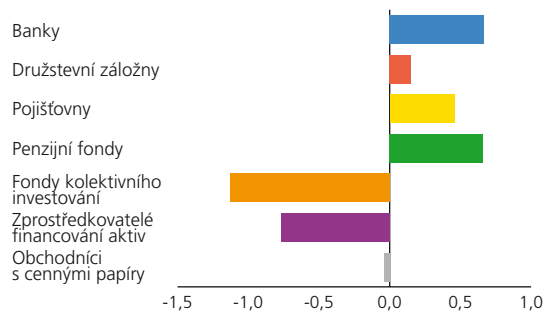
Pramen: ČNB, ECB

GRAF IV.2

Změna podílu na aktivech finančního sektoru

za poslední dva roky

(v p.b.; změna mezi koncem roku 2007 a 2009)

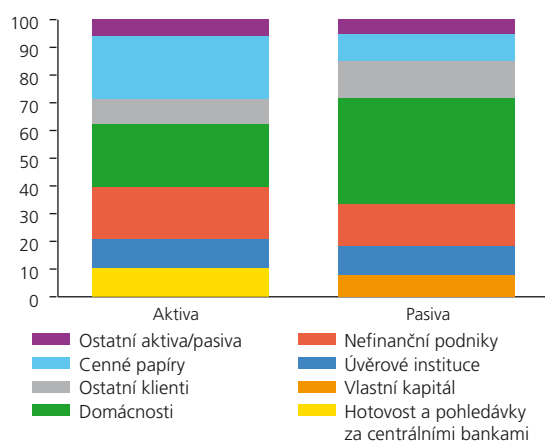

Pramen: ČNB

GRAF IV.3

Struktura aktiv a pasiv bankovního sektoru

(v % celkových aktiv/pasiv; 2009)

Pramen: ČNB

4 FINANČNÍ SEKTOR

Finanční sektor v ČR se v roce 2009 velmi dobře přizpůsobil nepříznivé ekonomické situaci a vykázal dobré hospodářské výsledky. Současně došlo k zastavení růstu celkových aktiv finančních institucí, která od druhé poloviny roku 2008 v podstatě stagnují (Graf IV.1). Postupné prohlubování finančního zprostředkování v ČR měřené objemem aktiv finančních institucí na HDP se tak v roce 2009 zastavilo na úrovni těsně nad 150 % (v eurozóně činí 560 % HDP).

I díky aktivní komunikaci centrální banky spolu s vládními institucemi došlo k zastavení obecné averze k riziku k zemím, které byly analytiky i nadnárodními institucemi řazeny do regionu střední a východní Evropy. Tato averze kulminovala v prvních měsících roku 2009. Zbytek roku 2009 a počátek roku 2010 již ale probíhal ve znamení diferencovanějšího přístupu k vývoji ve finančních sektorech v jednotlivých zemích EU.

Budoucí vývoj ve finančním sektoru bude záviset na vývoji reálné ekonomiky (kap. 2) a finančních trhů v zahraničí (kap. 3), současně ale platí, že vůči identifikovaným rizikům je domácí finanční sektor poměrně odolný.

4.1 VÝVOJ VE FINANČNÍM SEKTORU

Hlavní segmenty finančního sektoru se dobře vyrovnaly s nepříznivým ekonomickým vývojem. Bankovní sektor zvýšil kapitálovou přiměřenost při stagnaci úvěrového portfolia. Pojišťovny, penzijní i podílové fondy těžily z příznivějšího vývoje na finančních trzích, kapitálové vybavení pojišťoven i penzijních fondů je hodnoceno jako dostatečné. Nebankovní zprostředkovatelé financování aktiv ztráceli tržní podíl. I přes existující signály celkového zlepšení ekonomického výhledu i situace na finančních trzích identifikujeme pro finanční sektor následující rizika. Za prvé, výraznější nárůst úvěrů v selhání v případě obnovy ekonomické recese, a to jak v oblasti úvěrů domácnostem, tak úvěrů podnikům, a to zejména v případech bank, které mají koncentrovanější portfolia. Za druhé, pokles hodnot držených dluhopisů z titulu možného nárůstu rizikové prémie ČR v souvislosti s rizikem neudržitelného vývoje ve fiskální oblasti. Ten by ovlivnil kromě bank výrazným způsobem i pojišťovny, penzijní a podílové fondy. Za třetí, pokles provozních zisků bank z důvodu možného zploštění výnosové křivky v nejbližším období a poklesu úrokové marže. Za čtvrté, likviditní riziko v subsektoru stavebních spořitelien, které by se v případě projevení problémů mohlo odrazit v reputačním riziku ovládaných bank. Za páté, prozatím nejasný dopad mezinárodních iniciativ v oblasti reformy regulačního rámce na dosud dobře kapitalizovaný a likvidní domácí bankovní sektor.

V průběhu let 2008 a 2009 se mírně změnila struktura finančního sektoru. Svůj podíl na celkových aktivech sektoru zvýšily zejména banky, pojišťovny a penzijní fondy na úkor fondů kolektivního investování a nebankovních zprostředkovatelů financování aktiv (Graf IV.2). Dominantním subsektorem zůstávají banky s podílem 77 %.

Bankovní sektor zaznamenal stagnaci bilanční sumy

Bankovní sektor udržuje od druhé poloviny roku 2008 bilanční sumu na přibližně stejné úrovni mírně přesahující 4 bil. Kč. Po předchozím dynamickém růstu úvěrového portfolia tak dochází k jeho stagnaci z důvodu slabého ekonomického výkonu, poklesu poptávky po úvěrech zejména z oblasti podnikové sféry a částečně též kvůli zpřísnění úvěrových podmínek samotnými bankami (viz část 2.2).

Obnovení růstu úvěrů v dalším období bude záviset na míře oživení ekonomické aktivity, vývoji měnové a fiskální politiky, nastavení úvěrových podmínek ze strany bank (odrážejících též vývoj kreditního rizika), dostatku zdrojů pro financování úvěrů a adekvátnosti kapitálového a likviditního polštáře i z hlediska možných budoucích změn v regulaci bank (viz Box 6). Ve srovnání s řadou evropských zemí jsou podmínky pro obnovení růstu úvěrů na straně bankovního sektoru relativně příznivé, nejistý tak zůstává rozsah ekonomického oživení a jeho vliv na poptávku po úvěrech. V případě *Základního scénáře* by růst klientských úvěrů činil 6,3 % v roce 2010 a v roce 2011 by zrychlil na téměř 8 %, v případě zátěžových scénářů se slabší ekonomickou aktivitou by však mohlo dojít dokonce ke snížení celkového úvěrového portfolia až o 15 % (viz část 4.2).

Konzervativní bankovní model v ČR se osvědčil

Struktura aktiv a pasiv bankovního sektoru jasně poukazuje na převládající tradiční konzervativní model tuzemského bankovního podnikání, který je založen z velké části na poskytování úvěrů a přijímání vkladů (Graf IV.3). Tento model bankovního obchodování spolu s plným krytím úvěrového portfolia z domácích klientských vkladů (Graf IV.4), prakticky nulovým podílem půjček v cizích měnách domácnostem a minimální aktivitou bank v ČR v oblasti investic do rizikovějších finančních produktů přispěl k odolnosti českého bankovního sektoru vůči první fázi globální finanční krize v období 2007–2008 poznamenané razantním poklesem cen toxických aktiv a sníženou likviditou na globálních trzích. Přechodné snížení hodnot některých finančních aktiv a přetrvávající nízká likvidita na domácím peněžním trhu neměla na bankovní sektor výraznější vliv.

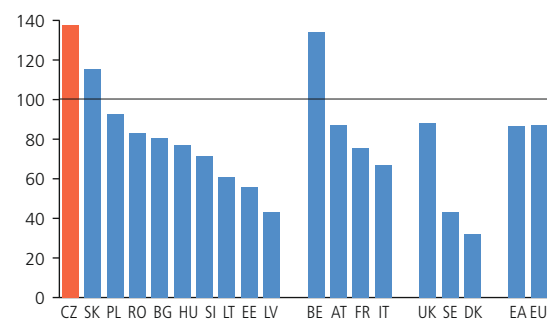
ČR byla jednou z těch zemí EU, kde situace nevyžadovala kapitálové injekce z veřejných zdrojů ani použití dalších nástrojů na podporu bankovního sektoru (vládní garance za bankovní dluhy, odkupy problémových aktiv či opatření na podporu bilanční likvidity bank). V zemích EU, které byly nuceny využít některá ze zmíněných opatření, činila celková podpora z veřejných zdrojů v průměru více než 20 % HDP. Drtivou většinu podpory však představují vydané garance (17 % HDP), zatímco kapitálové injekce činily pouze zhruba 2 % HDP.

Ostře sledovanou oblastí se stávají úvěrová rizika...

Následující fáze globální finanční krize spojená se silnou, mezinárodně synchronizovanou ekonomickou recesí v roce 2009 vyvolává obavy ohledně rozsahu a dopadu zvýšených úvěrových rizik. Jedná se o ostře sledovanou oblast v celoevropském kontextu, neboť role úvěrového rizika v celkových bankovních rizicích měřená podílem kapitálových požadavků k úvěrovému riziku k celkovým kapitálovým požadavkům se

GRAF IV.4

Poměr vkladů k poskytnutým úvěrům ve vybraných zemích EU (2009, v %, vklady/úvěry rezidentům)

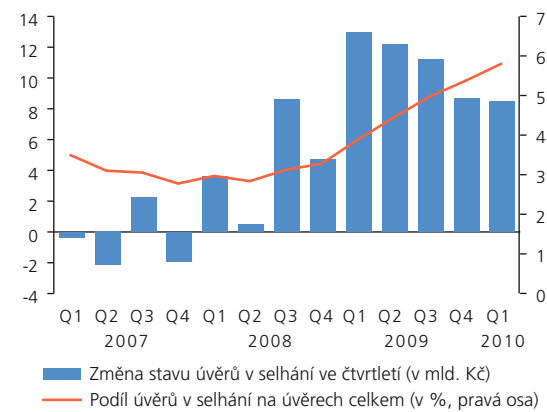

Pramen: ECB

Pozn.: EA = eurozóna; EU = průměr všech zemí EU.

GRAF IV.5

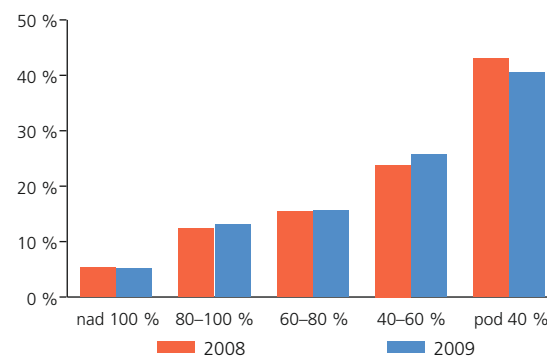
Úvěry v selhání v českém bankovním sektoru (klientské úvěry; v %, v ml. Kč)

Pramen: ČNB

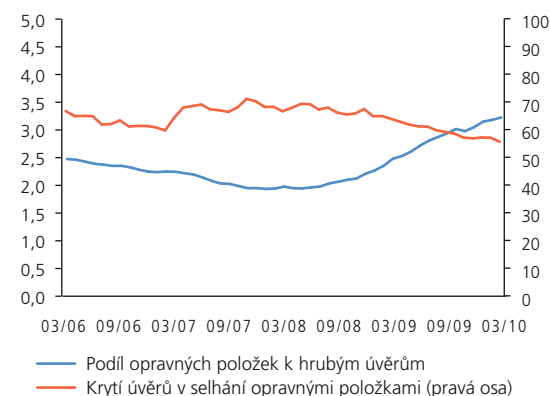
GRAF IV.6

Distribuce poměru loan-to-value u stavebních spořitelů (v %)

Pramen: ČNB

GRAF IV.7

Opravné položky a krytí úvěrů v selhání opravnými položkami (v %)

Pramen: ČNB

TAB. IV.1

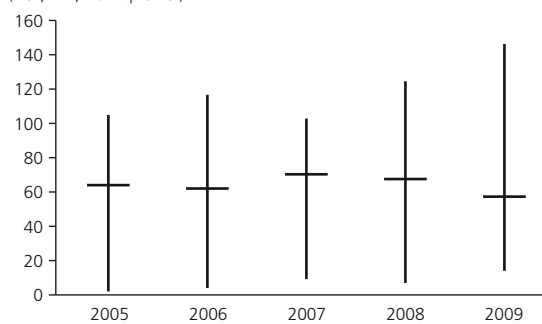
STRUKTURA ÚVĚRŮ V SELHÁNÍ DLE ZAJIŠTĚNÍ, KATEGORIZACE A PŘODLÍ SE SPLÁCENÍM (v %)

	zajištěné úvěry		nezajištěné	ostatní úvěry	úvěry v selhání celkem
	domácnostem a podnikům	domácnostem a podnikům	úvěry		
2007	26,5	63,2	10,3		100,0
2009	33,2	58,8	8,0		100,0
	nestandardní	pochybné	ztrátové	úvěry v selhání celkem	
	2007	31,5	16,8	51,7	
2009	37,3	20,9	41,8		100,0
	bez prodlí	prodlí do 3M	prodlí nad 3M	úvěry v selhání celkem	
	2007	47,7	7,8	44,5	
2009	52,3	8,8	38,9		100,0

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

Pozn.: Zajištěné úvěry = úvěry na bydlení + úvěry podnikům zajištěné nemovitostí a alespoň dalšími dvěma typy zajištění (zástavy pohledávek, movitých věcí, cenných papírů, ručení, záruky apod.).

GRAF IV.8

Distribuce ukazatele krytí úvěrů v selhání opravnými položkami v bankovním sektoru ČR (v %; min, max a průměr)

Pramen: ČNB

ve všech zemích EU (s výjimkou Velké Británie s hodnotou 60 %) v průměru pohybuje kolem 85 % (v ČR činí 88 %).

Pokles ekonomické aktivity v ČR od druhé poloviny roku 2008 vedl k nárůstu úvěrů v selhání v bankovních portfoliích až k úrovni 5,2 % na konci roku 2009 (Graf IV.5), respektive na 5,8 % v březnu 2010. I když příliv nových úvěrů v selhání se postupně v průběhu roku 2009 snižoval, přetrvává nejistota ohledně intenzity jejich růstu v roce 2010. I přes očekávané mírné oživení nemusí být ekonomické podmínky v průběhu následujícího období příznivé pro výraznější pokles kreditního rizika (viz část 2.1).

... zejména v segmentu úvěrů na bydlení, které procházejí testem ekonomické recese poprvé

To se týká zejména segmentu domácností, na které dopadá ekonomická recese se zpožděním spolu s nárůstem nezaměstnanosti (viz část 2.3). V ČR se navíc jedná o první situaci, kdy testem ekonomické recese prochází poměrně velké bankovní portfolio úvěrů domácnostem, které již ke konci roku 2009 objemově převyšovalo úvěry nefinančním podnikům.

Nejistota panuje především ohledně nárůstu úvěrů v selhání v segmentu úvěrů na bydlení. Pozornost se zaměřuje také na stavební spořitelny, které se na segment úvěrů na bydlení specializují a jejichž úvěrové portfolio reprezentuje již téměř 40 % všech poskytnutých úvěrů na bydlení. Tyto specializované instituce jako součást bankovního sektoru již několik let zaznamenávají rychlejší růst úvěrů na bydlení, než činí průměr za celý bankovní sektor, a stále více poskytují úvěry zpravidla překlenovacího charakteru s nominální hodnotou nad půl milionu Kč, čímž se snaží konkurovat hypotečním úvěrům nabízeným bankami.⁸⁷

Úvěrové riziko v sektoru stavebních spořitelen však lze hodnotit jako nízké. Stavební spořitelny vykazovaly na konci roku 2009 pro hypoteční úvěry průměrný poměr LTV ve výši 54 %, zatímco hodnota za bankovní sektor jako celek činila zhruba 56 %. Informace o distribuci poměru LTV navíc indikují vysoký podíl dobře zajištěných úvěrů s LTV pod 40 % (Graf IV.6). Podíl úvěrů v selhání se dlouhodobě pohybuje těsně pod 2 % a na konci roku 2009 dosáhl právě této hodnoty, zatímco hodnota pro bankovní sektor jako celek činila v segmentu úvěrů na bydlení ve stejném období 2,6 %.

Vyšší úvěrové riziko se odráží v nárůstu opravných položek

Objem opravných položek k úvěrům v selhání pokračoval v roce 2009 a počátkem roku 2010 v růstu paralelně s nárůstem úvěrů v selhání. Podíl stavu opravných položek k hrubým úvěrům (loan loss provisions rate) tak vzrostl až na úroveň 3 % v prosinci 2009 (Graf IV.7). Růst opravných položek však v průběhu roku 2009 mírně zaostával za růstem úvěrů

⁸⁷ Z šetření mezi stavebními spořitelny, které proběhlo v březnu 2010, vyplývá, že v současné době tvoří úvěry nad 500 tisíc Kč přibližně 52 % celkových úvěrů poskytnutých stavebními spořitelny, což v meziročním srovnání představuje 4% nárůst. Stavební spořitelny též ve zvýšené míře refinancují hypoteční úvěry, nicméně podíl takových úvěrů k celkovým poskytnutým úvěrům se prozatím pohybuje v řádu jednotek procent.

v selhání, což se odrazilo v poklesu ukazatele krytí úvěrů v selhání opravnými položkami (NPL coverage ratio) až na úroveň 57 % v prosinci 2009, respektive 56 % v březnu 2010.

Hlavním důvodem poklesu krytí úvěrů v selhání opravnými položkami je změna struktury úvěrů v selhání, a to jak z hlediska míry zajištění, tak z hlediska klasifikace (nestandardní, pochybné a ztrátové úvěry). Podíl úvěrů v selhání s relativně dobrým zajištěním (úvěry na bydlení jistěné nemovitostí a zajištěné úvěry podnikům⁸⁸) mezi roky 2007 a 2009 vzrostl z 26,5 % na 33,2 % (Tab. IV.1). K danému objemu úvěrů v selhání je pak třeba daleko menších opravných položek nutných pro krytí potenciálních ztrát, neboť opravné položky jsou tvořeny pouze k nezajištěné části portfolia.

Co se týče struktury klasifikace úvěrů v selhání, srovnání mezi roky 2007 a 2009 ukazuje, že k největšímu nárůstu podílu došlo u úvěrů prvního stupně klasifikace úvěrů v selhání, tj. u nestandardních úvěrů definovaných především počtem dnů po splatnosti v rozmezí 90–180 dnů (Tab. IV.1). Jedná se o poměrně „mladé“ úvěry v selhání, které vyžadují nižší míru tvorby opravných položek než úvěry horších klasifikačních stupňů.

Banky postupují při klasifikaci špatných úvěrů velmi obezřetně...

Dostupná evidence ukazuje, že řada úvěrů v selhání zejména v kategorii nestandardních úvěrů je kategorizována z obezřetnostního hlediska (tj. dobrovolně bankou, aniž by byla nutně splněna základní podmínka pro kategorizaci tímto stupněm, tj. doba po splatnosti více než 90 dnů). Opravné položky jsou tak vytvářeny do určité míry „v předstihu“.

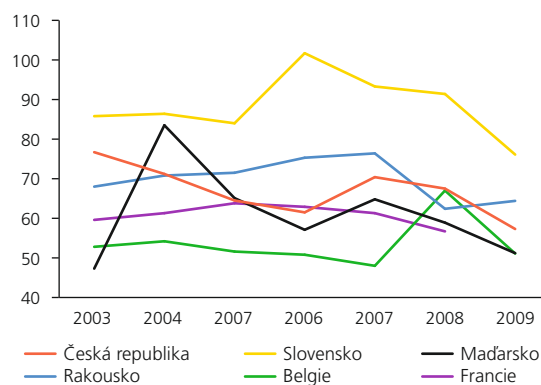
Hypotézu obezřetné klasifikace úvěrů podporují dvě pozorování. Za prvé, struktura úvěrů v selhání podle dnů, kdy je úvěr v prodlení, naznačuje, že se zvýšil podíl úvěrů v selhání, které jsou vlastně „spláceny“, tj. nejsou v prodlení se splátkami nebo prodlení je menší než 90 dnů (Tab. IV.1). Banky zejména v průběhu roku 2009 klasifikovaly množství úvěrů z obezřetnostních důvodů jako úvěry v selhání na základě jiných faktorů než počet dnů v prodlení. Anekdotická evidence naznačuje, že zejména velké a střední banky investovaly značné množství zdrojů a úsilí do systémů včasného varování, které by měly být schopny předpovědět budoucí default dlužníka (např. na základě informací o vývoji tržeb a zisků podnikových klientů). Nepříznivá ekonomická situace navíc vedla banky k nastavení „hranice“, od které je dlužník klasifikován jako v selhání, na poměrně konzervativní výši, takže do klasifikace „v selhání“ se mohla dostat řada potenciálně dobrých klientů.

Za druhé, současná regulatorní pravidla nutí banky klasifikovat restrukturalizované úvěry jako úvěry v selhání, tj. přinejmenším stupněm nestandardní. Nízká ekonomická aktivita samozřejmě přinesla nárůst

⁸⁸ Informace o míře zajištění úvěrů nefinančním podnikům není na agregátní úrovni dostupná. Centrální registr úvěrů vedený ČNB obsahuje pouze informaci o existenci různých typů zajištění (nemovitost, pohledávky, cenné papíry, ručení, záruky apod.). Za úvěry s relativně dobrým zajištěním jsou považovány úvěry zajištěné nemovitostí plus dvěma dalšími druhy zajištění.

GRAF IV.9

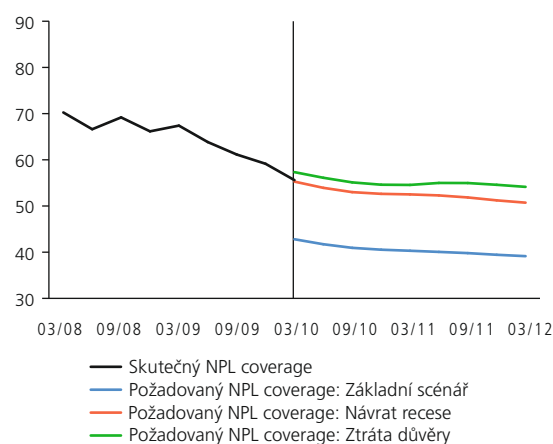
Mezinárodní srovnání ukazatele krytí úvěrů v selhání (v %)

Pramen: MMF

GRAF IV.10

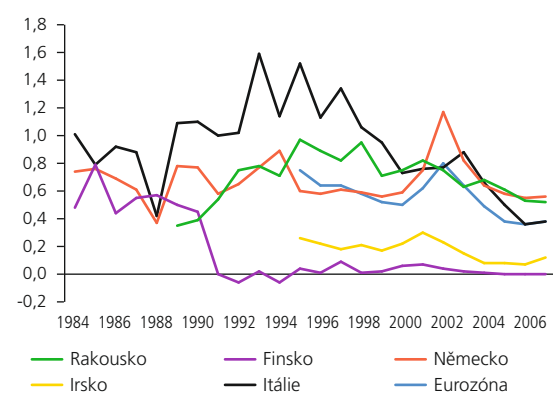
Skutečné versus požadované krytí úvěrů v selhání (NPL coverage ratio; v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.11

Podíl nově vytvořených opravných položek na úvřech (v % za vybrané země)

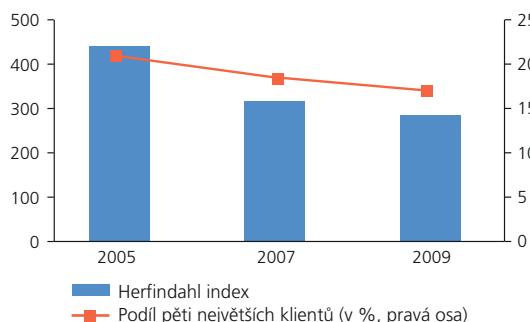

Pramen: MMF

GRAF IV.12

Koncentrace podnikových portfolií

(Herfindahl index, hodnota 0–10 000; podíl pěti největších klientů v %; úvěry právnickým osobám)

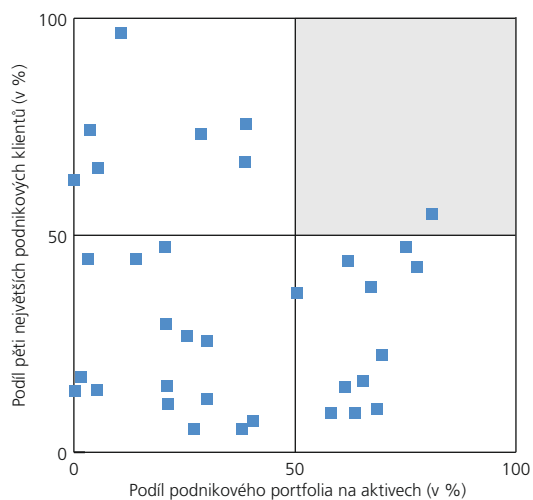
Pramen: ČNB, výpočty ČNB

Pozn.: Jedná se o vážený průměr, kde jako váhy byly použity podíly jednotlivých bank na celkovém portfoliu právnickým osobám.

GRAF IV.13

Koncentrace podnikových portfolií a relevance podnikových úvěrů v aktivech

(ke konci roku 2009; v %)

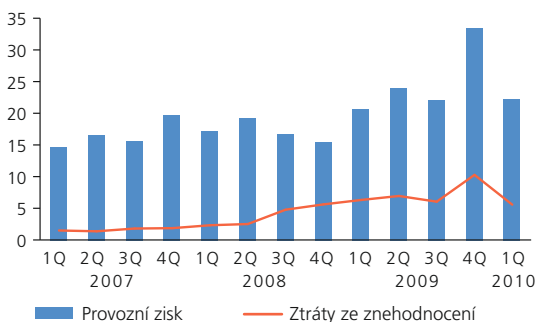

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.14

Provozní zisk a ztráty ze znehodnocení

(v mld. Kč, čtvrtletní hodnoty)

Pramen: ČNB

restrukturalizovaných úvěrů. V případě nefinančních podniků bylo v roce 2008 restrukturalizováno 260 mil. Kč úvěrů, zatímco v roce 2009 se jednalo o více než 730 mil. Kč, tj. zhruba 1 % celkového portfolia. Restrukturalizované úvěry na bydlení obyvatelstvu zaznamenaly nárůst ze 110 mil. Kč na 290 mil. Kč (0,5 % portfolia), zatímco spotřebitelské úvěry ze 14 mil. Kč až na 125 mil. Kč (téměř 1 % portfolia). I když je restrukturalizace úvěrů de facto defaultem, přece jen se jedná o kvalitativně jiný typ nestandardních úvěrů než v případě plně defaultujících dlužníků s úvěry v prodlení více než 90 dnů a nízkou pravděpodobností splacení úvěru v nejbližší budoucnosti.

... a krytí úvěrů v selhání opravnými položkami je tak možné považovat za dostatečné

I přes viditelný pokles lze současnou úroveň krytí úvěrů v selhání považovat za dostatečnou. Evidence ohledně distribuce bank v ČR podle úrovně krytí úvěrů v selhání naznačuje, že i když na agregátní úrovni došlo k poklesu tohoto ukazatele, zároveň došlo k nárůstu maxima této proměnné (Graf IV.8). Mezinárodní srovnání za dostupné země ukazuje, že k poklesu došlo v posledním roce ve většině sledovaných zemí (velmi pravděpodobně ze stejných, výše uvedených důvodů) a že hodnoty v rozmezí 50–60 % jsou poměrně běžné (Graf IV.9). Alternativně lze skutečnou úroveň krytí srovnat s analyticky sestavenou „požadovanou“ úrovní krytí. Na každý segment úvěrů v selhání byla aplikována odlišná míra ztrátovosti ze selhání (LGD), což pro jednotlivé segmenty i celé portfolio úvěrů v selhání vytváří očekávané úvěrové ztráty, které by měly být plně kryty opravnými položkami. Vzhledem k nejistotě ohledně „správné“ úrovně míry LGD jsme analýzu provedli pro tři odlišné sady LGD, které jsou předpokládány v alternativních scénářích (Graf IV.10). Výsledky ukazují, že současná úroveň krytí je víceméně dostatečná i pro zátěžový scénář s extrémně nepříznivými hodnotami LGD.

Objem nově vytvořených opravných položek, respektive jeho podíl na celkových hrubých úvěrech (provisioning rate), je ukazatelem rizikových nákladů banky. Vzhledem k tokové povaze tohoto ukazatele jde o položku, která po očištění o rozpuštěné opravné položky pro nepotřebnost přímo ovlivňuje celkový zisk formou ztrát ze znehodnocení. Hodnota tohoto ukazatele v relativním vyjádření se v ČR zvýšila z 1,5 % v roce 2007 na 1,9 % v roce 2009. Dostupná data pro mezinárodní srovnání (dostupná pouze pro období před globální finanční krizí) ukazují, že hodnoty za ČR jsou relativně vyšší, to však může nepřímo potvrzovat výše uvedenou hypotézu o velmi obezřetném přístupu bank ke klasifikaci úvěrů, a tedy dostatečné tvorbě opravných položek (Graf IV.11).

Rizikem by mohla být koncentrace úvěrových portfolií

Pokročilé systémy řízení úvěrových rizik, které v současnosti banky využívají, vyžadují co největší „granularitu“ portfolií, tj. co nejmenší koncentraci úvěrového portfolia. Té je však obtížné dosáhnout zejména v menších ekonomikách, kde je relativní velikost bank ve srovnání s velkými podniky malá. Platný regulační koncept sice omezuje koncentraci

prostřednictvím některých limitů,⁸⁹ přesto nelze vyloučit nelineární nárůst defaultů u koncentrovanějších portfolií v případě realizace některého z nepříznivých scénářů.

Nicméně dostupná evidence naznačuje, že koncentrace portfolií podnikových úvěrů se v uplynulých několika letech spíše snižovala (Graf IV.12). Průměrný (vážený) podíl pěti největších klientů (právnických osob) se na konci roku 2009 pohyboval kolem 17 %, což není zanedbatelné číslo. Vzhledem k tomu, že expozice vůči velkým (tj. zpravidla kredibilním) dlužníkům jsou nejen relativně velké, ale i méně zajištěné či zcela nezajištěné, v případě defaultu několika největších klientů by banky mohly utrpět na tomto portfoliu vysoké ztráty (viz část 4.2).

Koncentrace podnikového portfolia může být větším problémem pro banky, kde podnikové portfolio zaujímá významný podíl na celkových aktivech. I když průměrná koncentrace v českém bankovním sektoru v čase klesala, existují banky, jejichž podniková portfolia by významně ovlivnil pád největších podnikových dlužníků. Jedná se zejména o některé menší banky či pobočky zahraničních bank zaměřující se v úvěrové činnosti převážně na korporátní klientelu. Evidence však ukazuje, že v „kritickém kvadrantu“ vysokého podílu podnikových portfolií na aktivech a vysoké koncentrace těchto portfolií se nevyskytují téměř žádné banky (Graf IV.13). Problém koncentrace tedy může zasáhnout jednotlivé instituce, neměl by však přinést systémové problémy.

Dobrou odolnost bankovního sektoru ilustruje i ziskovost v roce 2009

Konzervativní model bankovního obchodování v ČR přináší bankám výhody ve formě poměrně stabilních výnosů z finanční činnosti. Banky jsou schopné především prostřednictvím svého portfolia pohledávek dlouhodobě generovat dostatečné výnosy a realizovat čistý zisk i v letech, kdy klesají výnosy z jiných finančních činností, popř. rostou rizikové náklady. Rok 2009 v tomto směru nebyl výjimkou. I přes nárůst rizikových nákladů z titulu tvorby opravných položek na zhruba dvojnásobek nedošlo k poklesu ziskovosti, neboť provozní zisk před započítáním ztrát ze znehodnocených úvěrů a dalších aktiv výrazně vzrostl (Graf IV.14).

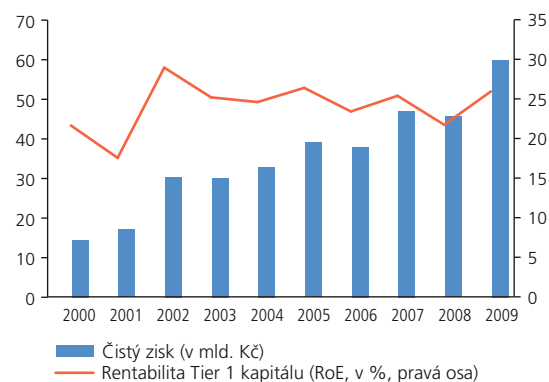
Čistý zisk bankovního sektoru uzavřel rok 2009 na hodnotě 60 mld. Kč, což je řádově o 30 % vyšší hodnota než v roce 2008, a odpovídá rentabilitě kapitálu Tier 1 ve výši 26,1 % a rentabilitě aktiv ve výši 1,5 % (Graf IV.15). Nárůst zisků byl však ovlivněn řadou jednorázových operací, které ovlivnily jak výsledky roku 2008, tak roku 2009. Po odečtení těchto jednorázových transakcí by byl objem zisku za rok 2009 mírně pod úrovní roku 2008.

Banky v ČR jsou schopny udržovat stabilní ziskovost i při mírně klesající finanční páce

Ukazatel finanční páky (aktiva vyjádřená jako násobek vlastního kapitálu) v tuzemském bankovním sektoru v poslední dekádě spíše klesal

GRAF IV.15

Čistý zisk a rentabilita kapitálu
(v mld. Kč, v %)

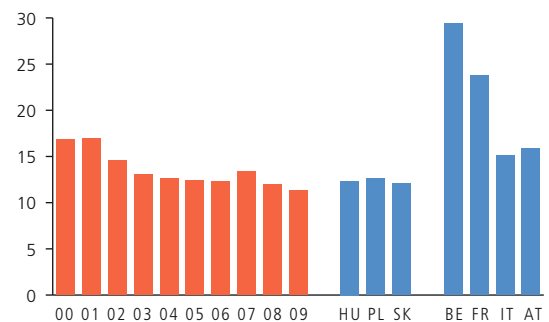

Pramen: ČNB

GRAF IV.16

Finanční páka

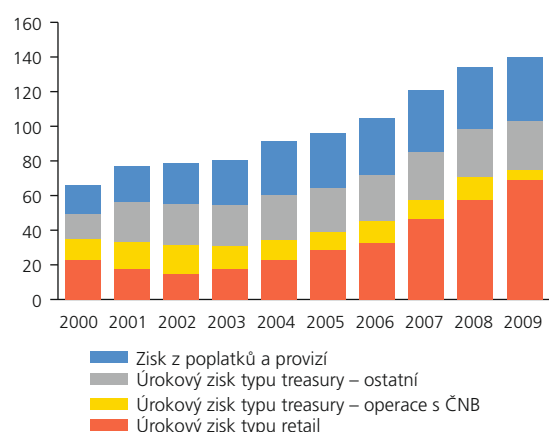
(leverage multiple; aktiva jako násobek vlastního kapitálu; ČR v letech 2000–2009, zahraniční údaje za rok 2008)

Pramen: ČNB, ECB

GRAF IV.17

Vývoj klíčových komponent zisku z finanční činnosti
(v mld. Kč)

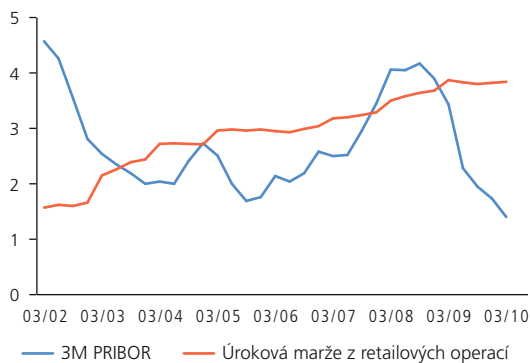
Pramen: ČNB

⁸⁹ Úvěry a pohledávky vůči klientovi či ekonomicky spjaté skupině zpravidla nesmí přesáhnout 20 % kapitálu. Kromě toho existují další podmíněné limity pro celkovou angažovanost banky.

GRAF IV.18

Vývoj úrokové marže z retailových operací bank

(v %)

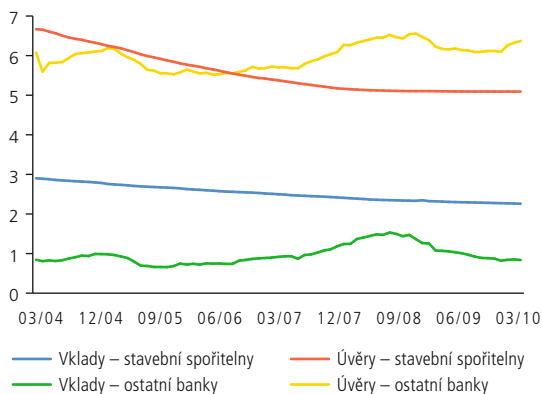

Pramen: ČNB

GRAF IV.19

Průměrné úročení aktiv a pasiv: stavební spořitelny versus ostatní banky

(v %)

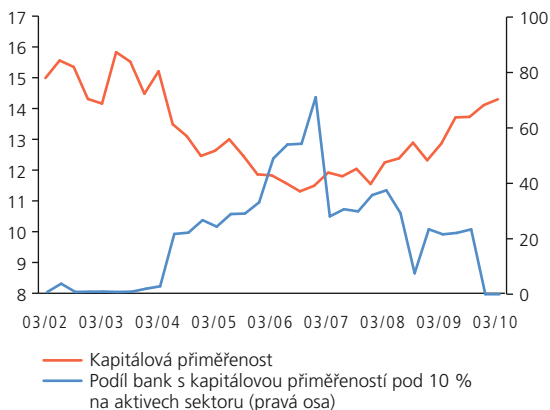

Pramen: ČNB

GRAF IV.20

Vývoj kapitálové přiměřenosti

(v %)

Pramen: ČNB

Pozn.: Aktiva sektoru = aktiva bank bez poboček zahraničních bank.

(Graf IV.16), takže ziskovost sektoru nebyla tažena využíváním většího objemu cizích zdrojů ve srovnání s vlastním kapitálem, ale vyšší ziskovou marží. Hodnota ukazatele finanční páky za rok 2009 (12,5) je nižší než v případě bankovních sektorů některých zemí, kde působí mateřské banky našich největších bankovních institucí. Země středoevropského regionu (Slovensko, Polsko a Maďarsko) naopak dosahují v tomto ukazateli velmi podobných hodnot jako ČR.

Banky v roce 2009 těžily především z růstu úrokové marže, a to i v prostředí klesajících mezibankovních sazeb

I přes snížený výkon ekonomiky, stagnaci úvěrového portfolia a klesající tržní úrokové sazby v roce 2009 vzrostly hlavní komponenty zisku z finanční činnosti. Detailnější analýza ukazuje, že zdrojem nárůstu úrokového zisku byla především vyšší úroková marže v retailovém segmentu klientských vkladů a úvěrů, neboť úrokový zisk ze správy cenných papírů a dalších finančních operací (např. repo operace s ČNB) poklesl (Graf IV.17).

Nárůst úrokové marže při klesajících mezibankovních sazbách (Graf IV.18) byl způsoben jak výraznějším poklesem úrokových sazeb vkladů, tak udržením relativně vysokých průměrných úvěrových sazeb (viz část 3.1). Tato cenová politika bank byla reakcí na vyšší stávající i očekávané úvěrové riziko v ekonomice, vyšší úrokové výnosy slouží ke krytí ztrát z nesplácených úvěrů.

Další vývoj však bude tlačit na pokles úrokové marže

Současnou úroveň úrokové marže je možné hodnotit jako relativně vysokou. V nejbližším období lze očekávat, že se úroveň úrokové marže bude snižovat následkem působení faktorů souvisejících s mírným oživením ekonomiky, poklesem kreditního rizika a možným zploštěním výnosové křivky. Otázkou zůstává též možný dopad navrhovaných regulačních požadavků, např. na stabilní zdroje financování v rámci opatření na podporu bilanční likvidity (viz Box 6).

Pro stavební spořitelny je rizikem pro úrokový zisk skutečnost, že u značné části vkladů nemohou snížit úrokové sazby, které jsou zpravidla smluvně fixovány. Vzhledem k nastavení podmínek stavebního spoření je průměrné úročení vkladů v současném období nízkých úrokových sazeb daleko vyšší než u bankovního sektoru jako celku a úroková marže je menší (Graf IV.19). Delší období s nízkými tržními úrokovými sazbami – např. jako ve scénáři *Návrat recese* – tak vytváří tlak na jejich ziskovost.

Bankovní sektor disponuje dostatečnou kapitálovou přiměřeností s kvalitním kapitálem

Vysoká ziskovost českých bank v posledních letech se promítla přímo do uspokojivých hodnot celkové kapitálové přiměřenosti a kapitálové přiměřenosti Tier 1 (14,1 %, resp. 12,7 % na konci roku 2009), a to prostřednictvím posílení regulačního kapitálu z nerozdělených zisků. Navíc poprvé od roku 2002 platí, že všechny banky mají celkovou kapitálovou přiměřenost nad 10 % (Graf IV.20). Z průběhu prvních měsíců roku 2010 se jeví, že i když se podíl vyplacených dividend na ziscích z roku 2009 opět mírně zvýší (Graf IV.21), bude regulační kapitál formou nerozdělených zisků významně posílen.

Celková kapitálová přiměřenost českého bankovního sektoru patříla v roce 2008 mezi evropský průměr. Kvalita regulatorního kapitálu měřená podílem kapitálu Tier 1 na celkovém regulatorním kapitálu má po Finsku druhou nejvyšší hodnotu (Graf IV.22). Ačkoli dodatekový kapitál Tier 2 může dle platných regulatorních pravidel dosahovat až poloviny původního kapitálu Tier 1, v průměru tento podíl na konci roku 2009 činil u českých bank 16 % a za poslední čtyři roky se změnil jen velmi málo, neboť průběžně rostou obě uvedené složky kapitálu. Nejvýznamnější položkou kapitálu Tier 1 zůstává nerozdělený zisk (50 % na konci roku 2009). Hlavní, a na konci roku 2009 rovněž jedinou, součástí kapitálu Tier 2 je podřízený dluh. Podřízený dluh zaujímá s 18 % třetí místo na skladbě celkového regulatorního kapitálu, a to za nerozděleným ziskem (44 %) a základním kapitálem (27 %). V roce 2009 vzrostla hodnota nerozděleného zisku a rovněž hodnota podřízeného dluhu (Graf IV.23).

Otázkou zůstává dopad mezinárodních iniciativ zaměřených na zkvalitnění kapitálu

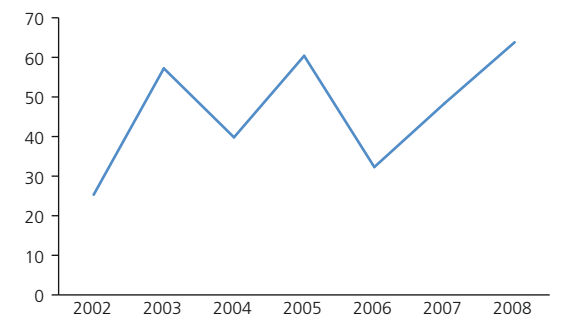
Vysoký podíl nerozděleného zisku na regulatorním kapitálu bývá často zdrojem debat ohledně jeho „trvanlivosti“, neboť akcionáři mohou tento typ kapitálu relativně snadno odčerpat do povolené výše regulatorních limitů pro Tier 1 kapitál a případně do určité míry nahradit podřízeným dluhem (tj. Tier 2 kapitálem). Srovnání zemí v EU v tomto ohledu naznačuje, že v ČR existuje poměrně velký prostor pro takovou úpravu kapitálu. Existující mezinárodní iniciativy (viz Box 6), které ve větší míře než v minulosti kladou důraz na to, aby regulatorní kapitál byl složen z co nejkvalitnějších komponent a sloužil tak k absorpci případných ztrát, však paradoxně mohou pravděpodobnost uskutečnění výměny kapitálu zvýšit. Mezinárodně aktivní bankovní skupiny, do kterých naše banky patří, totiž mohou být v daleko větší míře nuceny optimalizovat kapitálové vybavení nejen na konsolidované bázi, ale i pro jednotlivé dceřiné společnosti. Země, kde jsou dceřiné společnosti globálně působících bank vybaveny relativně kvalitnějším kapitálem (jako např. ČR), tak mohou posloužit jako zdroj prostředků pro posílení kapitálu skupiny v ostatních zemích při dodržení regulatorních limitů.

Rizikově vážená aktiva nezaznamenala i přes nárůst rizikových parametrů významnější růst

Kapitálová přiměřenost nebyla oslabována růstem rizikově vážených aktiv, která přes svůj mírně volatilnější průběh v zásadě stagnují. Nárůst kreditního rizika a tedy i reportované hodnoty pravděpodobnosti selhání (PD) nebyl zdrojem přílišného nárůstu rizikově vážených aktiv (Graf IV.24), neboť proti tomu působila stagnace úvěrového portfolia, respektive pokles expozic s vyšší mírou rizika.

GRAF IV.21

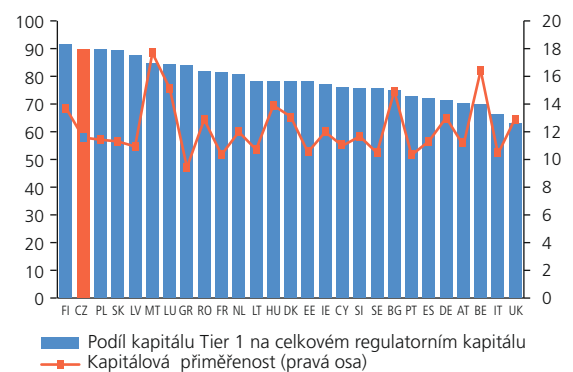
Podíl vyplacených dividend na dosažených čistých ziscích daného roku
(v %)

Pramen: ČNB

GRAF IV.22

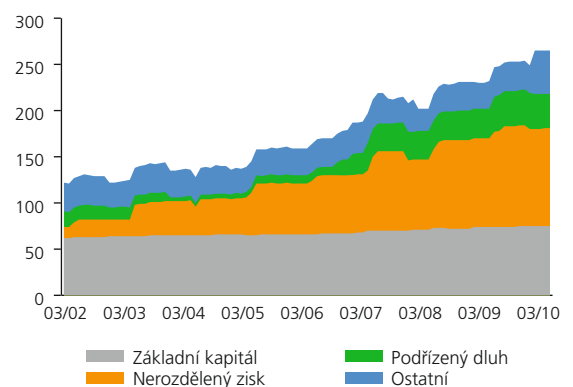
Kvalita regulatorního kapitálu
(poměr Tier 1 k celkovému regulatornímu kapitálu)

Pramen: ECB

GRAF IV.23

Struktura regulatorního kapitálu
(v %)

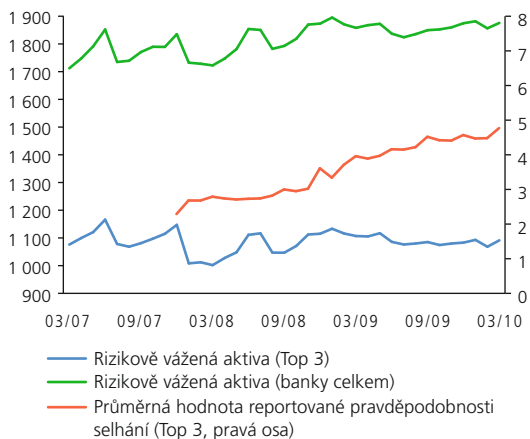

Pramen: ČNB

GRAF IV.24

Vývoj rizikově vážených aktiv

(úroveň v mld. Kč; tři největší banky (Top3) versus bankovní sektor jako celek; průměrné PD v %)

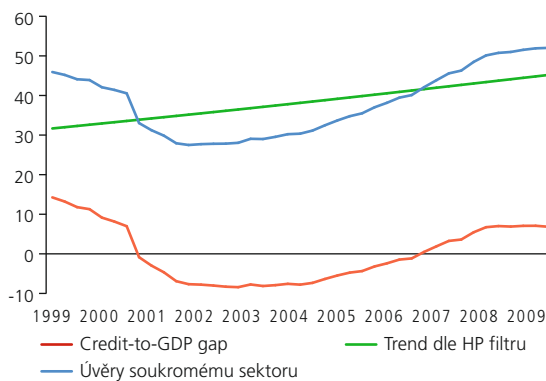

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.1 BOX

Mezera mezi zadlužením soukromého sektoru a trendem

(v % HDP)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

Box 6:

KLÍČOVÉ MEZINÁRODNÍ INICIATIVY V OBLASTI REGULACE FINANČNÍCH INSTITUCÍ

V reakci na globální finanční krizi došlo na úrovni globálně působících uskupení v čele s G20 k dohodě o reformě globální finanční infrastruktury a regulatorního rámce tak, aby se zabránilo vzniku nebo případným velmi nepříznivým dopadům budoucích finančních krizí. Konkrétní představu o reformě regulatorního rámce pro banky tak, aby nově zohlednil makroprudenční rizika, zveřejnil Basilejský výbor pro bankovní dohled v prosinci 2009 (návrh je někdy označován jako Basel III). Konzultační dokumenty navrhuje reformu v současné době používaného konceptu Basel II v několika oblastech, a to (a) v kapitálové přiměřenosti, (b) v likviditě, (c) v zavedení nových nástrojů pro omezení systémového rizika. Právě důraz na omezení systémových rizik včetně snížení procykličnosti regulace⁹⁰ je novým prvkem v mezinárodních debatách o reformě regulace bank. Přelomovým návrhem v makroprudenční oblasti je návrh zavést určitý proticyklický kapitálový polštář nebo dokonce dodatečný kapitálový požadavek pro „systémově významné“ instituce. Zmínit lze i návrh, který by v dobách „nadměrné“ expanze úvěrů ukládal bankám odkládat část dosažených zisků formou nerozdělených zisků do kapitálu.⁹¹

Změny v oblasti kapitálové přiměřenosti, které budou v zemích EU aplikovány formou novely směrnice CRD (tzv. CRD IV), zahrnují prvky pro lepší hodnocení rizik a harmonizují některé koncepty (např. odčitatelné položky od kapitálu). Cílem je zejména posílit kvalitu kapitálu. Nově se uvažuje o zavedení ukazatele finanční páky (leverage ratio), který by měl omezit nadměrný růst bilanční sumy bez dostatečného kapitálového vybavení. Pro standardní kapitálové poměry (CAR a Tier 1 CAR) jsou zvažovány nové, „bezpečnější“ (tj. vyšší) hodnoty. V oblasti likvidity bude poprvé zavedena mezinárodně odsouhlasená sada ukazatelů a vzorců pro výpočet dostatečné likvidity. Cílem je posílit likviditu bank a motivovat banky k minimalizaci nesouladu splatností aktiv a pasiv (maturity mismatch). Přesnější kalibrace veškerých kvantitativních proměnných je předmětem dopadové studie, která probíhá v prvním pololetí 2010. Není tak zřejmé, jaký bude finální celkový dopad na finanční systém v ČR.

V oblasti makroprudenční regulace se nyní diskutuje makroekonomická proměnná, na níž by tvorba dodatečného kapitálového polštáře závisela. Předběžné studie expertů Basilejského výboru naznačují, že touto proměnnou bude vždy aktuálně vypočítaná odchylka mezi zadlužením soukromého sektoru (v % HDP) a jeho

90 Viz tématický článek *Procykličnost finančního systému a simulace „feedback“ efektu* v této zprávě.

91 The Turner Review: *A regulatory response to the global banking crisis*, FSA UK, March 2009.

dlouhodobým trendem spočteným HP filtrem na alespoň desetileté řadě s vysokým a předem daným parametrem lambda HP filtru. Pro konvergující země typu ČR by tak vyšší míra zadlužování neměla spustit tvorbu dodatečného polštáře (na rozdíl od nekonvergujících ekonomik EU) pouze faktem vyššího růstu úvěrů, ale jen v případě zrychlujícího se růstu. V případě krizového období by podle rozhodnutí regulátora byl kapitálový polštář rozpouštěn.

Co se týče možného proticyklického kapitálového polštáře, předběžná analýza pro ČR provedená na doporučeném období posledních deseti let metodikou stanovenou pracovní skupinou Basilejského výboru indikuje, že již od konce roku 2006 by banky v ČR pravděpodobně musely vytvářet určitý kapitálový polštář (pokud by tato pravidla platila již v té době, Graf IV.1 Box).

Likviditní situace bankovního sektoru je dobrá

Likviditní polštář ve formě rychle likvidních aktiv (tj. zejména vládních dluhopisů, pokladní hotovosti, pohledávek vůči centrálním bankám a pohledávek za bankami na požádání) vyjádřený v procentech aktiv a vkladů klientů se po přechodném poklesu v roce 2008 opět začal mírně zvyšovat (Graf IV.25). Vzhledem k poměrně vysoké likviditě bankovního sektoru v ČR by tak neměl vzniknout problém při případné implementaci nových požadavků na likviditu navržených Basilejským výborem (viz Box 6).

Hlavním zdrojem financování aktiv jsou vklady klientů s 67% podílem na bilanční sumě ke konci roku 2009. Ty zabezpečují dostatečnou likviditu a i z tohoto pohledu lze obchodní model českých bank považovat za bezpečnější, než je tomu u sektorů, které se výrazně angažují na peněžním a kapitálovém trhu. Bankovní sektor disponuje přebytkem klientského financování, kdy klientské vklady nyní převyšují klientské úvěry o více než 30 % (Graf IV.26). Tento přebytek dosahoval počátkem roku 2003 téměř 100 % a v čase se až do roku 2008 snižoval s růstem úvěrového portfolia a preferencí alternativních investičních produktů s vyšším výnosem, než mají depozita u bank.

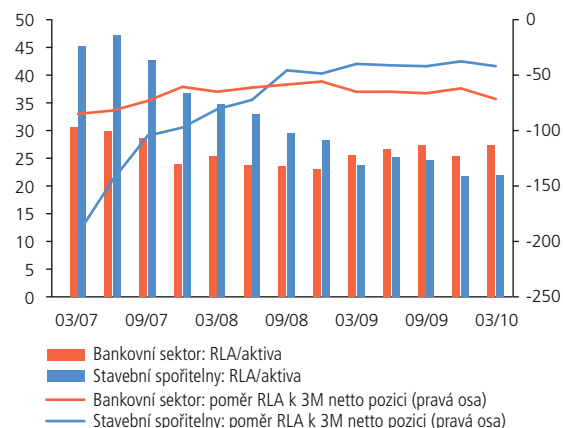
Likviditní riziko stavebních spořitelny by se mohlo odrazit v reputačním riziku bank

S růstem podílu úvěrového portfolia na vkladech souběžně se „stárnutím“ smluv se stavebním spořitelnám postupně zhoršuje likviditní situace. Podíl rychle likvidních aktiv na aktivech celkem v posledních letech neustále klesá a je v současnosti nižší než u bankovního sektoru jako celku. Na pasivní straně se paralelně snižuje průměrná splatnost vkladů a zvyšuje se tak riziko odlivu likvidity. Zatímco v roce 2006 činil podíl vkladů se splatností do 3 měsíců pouhých 35 %, na konci roku 2009 se jednalo již o 70 %. Objem rychle likvidních aktiv ke konci roku 2009 by pokryl (zápornou) kumulovanou netto rozvahovou pozici do 3 měsíců pouze ze 40 %, což je nižší krytí než u bankovního sektoru jako celku (zhruba 60 %), přičemž až do roku 2007 bylo krytí nad 100 % (Graf IV.25). I přes zhoršení uvedených ukazatelů to však pro stavební spořitelny jako celek neznamena výrazný problém.

GRAF IV.25

Likviditní situace v bankovním sektoru a v sektoru stavebních spořitelny

(v %; RLA=rychle likvidní aktiva)

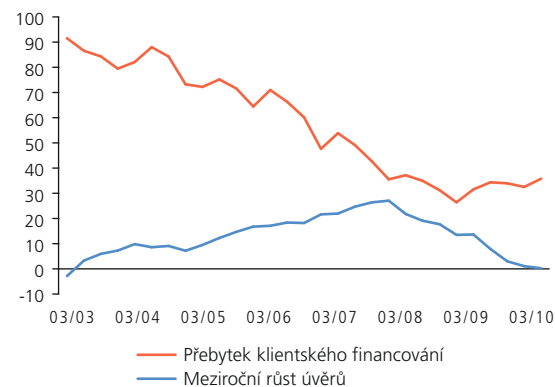

Pramen: ČNB

GRAF IV.26

Vývoj přebytku klientského financování a růst klientského úvěrového portfolia pro bankovní sektor ČR

(v %)

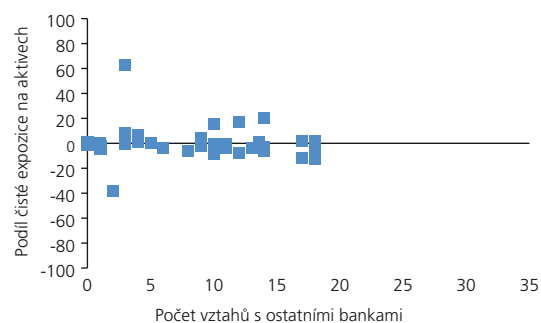

Pramen: ČNB

GRAF IV.27

Ukazatele mezibankovních expozic

(v %; k 31. 12. 2009; body označují jednotlivé banky)

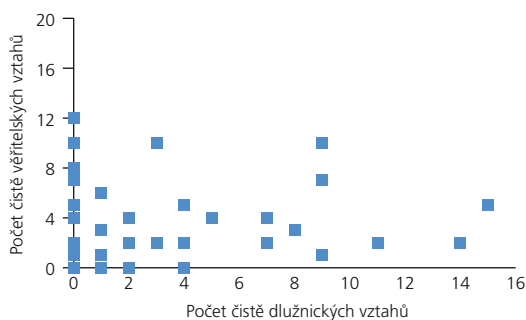

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.28

Dlužník a věřitel: existence obou pozic u bank

(body v grafu jsou jednotlivé banky k 31.12.2009)

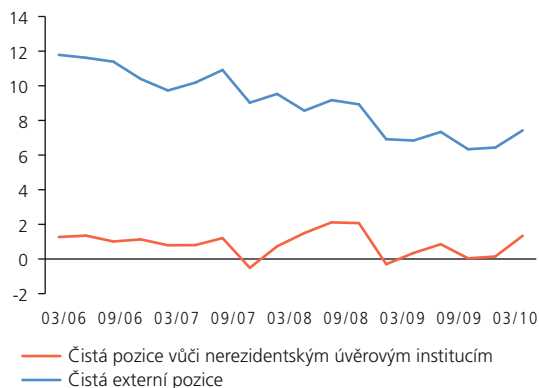

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.29

Čistá externí pozice bankovního sektoru v ČR a čistá pozice vůči nerezidentským úvěrovým institucím

(v % HDP)

Pramen: ČNB

Likviditní riziko stavebních spořitelen by se však mohlo odrazit v reputačním riziku bank, které stavební spořitelny ovládají. Lze předpokládat, že akcionářské banky by v případě nedostatku likvidních prostředků situace svých spořitelen řešily pomocí vlastních zdrojů, ovšem s případným dopadem na jejich vlastní likviditní pozici.

Riziko mezibankovní nákazy se však jeví jako malé

Domácí mezibankovní trh neslouží pro většinu bank jako zdroj financování úvěrové aktivity, ale spíše jako prostředek pro řízení krátkodobé likvidity. To potvrzuje též fakt, že aktivity se soustředí do expozic s velmi krátkou splatností (viz část 3.1).

Standardní měřítka vzájemné propojenosti v síti mezibankovních vztahů ukazují, že matice vzájemných vztahů je poměrně poměrně „řídká“. ⁹² Průměrný počet vztahů banky s jinými bankami v ČR (tzv. degree) se na konci roku 2009 pohyboval kolem 7,5 (min 0, max 20), což při celkem 36 analyzovaných bankách implikuje průměrnou konektivitu (connectivity) ve výši 21 %. ⁹³ Tyto údaje je však obtížné srovnat mezinárodně, neboť nejsou obecně za bankovní sektory dostupné, případně obsahují odlišné indikátory. ⁹⁴ Dostupná evidence za Maďarsko, které je velikostí a strukturou bankovního systému do značné míry podobné, vykazuje průměrný počet vztahů ve výši 6 a průměrnou konektivitu ve výši 20 %. Ukazatele počítané pro rakouský sektor na základě tokových ukazatelů mezibankovních plateb, které však nejsou s ukazateli sítě mezibankovních expozic zcela srovnatelné, indikují vyšší počet vztahů (kolem 15), avšak velmi nízkou konektivitu (8 %) vzhledem k obrovskému počtu bank, které nejsou propojeny. ⁹⁵

Rizikem pro stabilitu bankovního systému by mohla být situace, kdyby v sektoru existovalo několik bank, které jsou čistými dlužníky a mají vysoký počet vztahů s ostatními bankami. Jejich pád by pak mohl vyvolat řetězový (tzv. domino) efekt na velkou část systému, a to i z toho důvodu, že mezibankovní expozice jsou zpravidla nezajištěné. Analýza míry propojení bank s ostatními bankami ve vazbě na čistou věřitelskou nebo dlužnickou pozici však nenaznačuje, že by čisté věřitelské banky měly výrazně odlišný počet vztahů na ostatní banky než banky v čisté dlužnické pozici (Graf IV.27). Zároveň platí, že většina bank má ve stejném okamžiku k některým bankám čistou věřitelskou a k některým čistou dlužnickou pozici (Graf IV.28). Efekt mezibankovní nákazy je navíc pravidelně testován v rámci zátěžových testů bank (viz část 4.2). Vzhledem k nízkému propojení je jeho efekt i ve velmi nepříznivých scénářích zpravidla omezený. ⁹⁶

92 Využitá matice mezibankovních vztahů nemusí být úplná, neboť vychází z datových zdrojů, které zahrnují pouze 15 největších expozic vůči bankám.

93 Konektivita pro každou banku je počítána jako počet vztahů s ostatními bankami vůči maximálnímu možnému počtu vztahů (v našem případě 35) a pohybuje se tak mezi 0 a 100 %. Průměrná konektivita je pak průměrem přes všechny banky.

94 OeNB Zpráva o finanční stabilitě 7, s. 77–87.

95 Pühr, C., Schmitz, S.W. (2009): *Structure and Stability in Payment Networks – A Panel Data Analysis of ARTIS Simulations*, OeNB, Vienna (<http://ssrn.com/abstract=1400883>).

96 Analýza dopadu mezibankovní nákazy však nebere v úvahu možnou transmisí rizika ze zahraniční prostřednictvím vazeb na zahraniční bankovní skupiny, jejichž jsou české banky součástí.

Český bankovní sektor si udržuje čistou věřitelskou pozici vůči zahraničí a angažovanost vůči mateřským bankám je stabilní

Čistá externí pozice bankovního sektoru v ČR zůstává kladná a pohybuje se kolem 7 % HDP. To do určité míry platí i pro čistou pozici vůči nerezidentským úvěrovým institucím včetně zahraničních mateřských bank (Graf IV.29). Expozice vůči problémovým regionům EU jsou v českém bankovním sektoru minimální.⁹⁷ Limit angažovanosti vůči mateřským skupinám (20 % regulatorního kapitálu) je u domácích bank dlouhodobě dodržován a pohybuje se zhruba na polovině tohoto limitu, tj. kolem 10 %. Limit je však aplikován na tzv. čistou, tj. upravenou angažovanost, kdy z počáteční hrubé angažovanosti (expozice vůči mateřské skupině) je např. možné vyloučit 80 % hodnoty expozice vůči úvěrovým institucím z členských států EU. Celková (neupravená) expozice bank se sídlem v ČR (tj. bez poboček zahraničních bank) vůči mateřským skupinám se tak v posledních dvou letech pohybuje řádově kolem 100 mld. Kč, tj. kolem 50 % regulatorního kapitálu, respektive cca 3 % HDP.

Vzhledem k majoritnímu zahraničnímu vlastnictví domácích bank a možnému přenosu rizik mezi mateřskou a dceřinými společnostmi v současné poměrně volatilní době je důležité sledovat klíčové ukazatele zdraví mateřských institucí našich největších bank. Rok 2009 obecně přinesl nárůst kreditního rizika a pokles ziskovosti, ve srovnání s rokem 2008 však nedošlo ke ztrátám z obchodních pozic (Tab. IV.2). Dostupná evidence naznačuje, že hlavní zahraniční mateřské banky se s dopady globálních turbulencí vyrovnaly dobře, i když v některých případech s využitím státní podpory.

Sektor pojišťoven zaznamenal stagnaci předepsaného pojistného pouze v neživotním pojištění

V sektoru pojišťovnictví nebyly zaznamenány v roce 2009 žádné mimořádné změny a události, které by ohrožovaly jeho řádné fungování a stabilitu. Pokles výkonu ekonomiky ČR během roku 2009 měl vliv na pokles tempa růstu předepsaného pojistného, a to především na trhu neživotního pojištění. Naopak v oblasti životního pojištění vzrostl v roce 2009 předpis pojistného rychleji než v roce 2008 především v důsledku růstu jednorázově placeného pojistného v investičním životním pojištění (Graf IV.30).

Bilanční suma, finanční umístění a předepsané pojistné v tuzemském sektoru pojišťoven postupně rostou. Ve srovnání s jinými evropskými zeměmi však stupeň propojištění patří k nejmenším a poukazuje na dosud relativně méně rozvinutý trh, a to především v oblasti životního pojištění. V ukazateli finančního umístění na HDP překračuje Česká republika jen těsně hodnotu dolního kvartilu (Graf IV.31). V případě životního pojištění však hraje roli celá řada faktorů včetně daňových zvýhodnění, typu penzijního připojištění a konkurence obdobných produktů.

⁹⁷ Celková expozice bankovního sektoru vůči Portugalsku, Itálii, Řecku a Španělsku činila v březnu 2010 celkem 46,3 mld. Kč, tj. 1,1 % aktiv. Drtivou většinu této expozice (77 %) představují dluhopisy, především vládní. Část 4.2 obsahuje citlivostní analýzu dopadu případných ztrát z těchto expozic na bankovní sektor v ČR.

Tab. IV.2

KLÍČOVÉ UKAZATELE MATEŘSKÝCH BANK

(konsolidované údaje; nevážený průměr za Erste Bank, SG, KBC a UniCredit)

	2008	2009
Ziskovost		
RoE	2,23%	-0,75%
RoA	0,13%	0,01%
Růst úrokového zisku	69,43%	17,08%
Růst ztrát ze znehodnocení	291,44%	82,02%
Růst čistého zisku	-40,39%	-28,49%
Kapitálová přiměřenost		
CAR	11,71%	13,69%
Tier 1 ratio	8,32%	10,07%
Nárůst regulatorního kapitálu	15,19%	10,67%
Kvalita aktiv		
Loan loss provisioning rate	0,72%	1,53%
Podíl NPL	2,96%	3,48%
Bilanční ukazatele		
Růst aktiv	2,05%	-7,30%
Růst klientských úvěrů	10,34%	-2,65%
Loan-to-deposit ratio	125%	118%

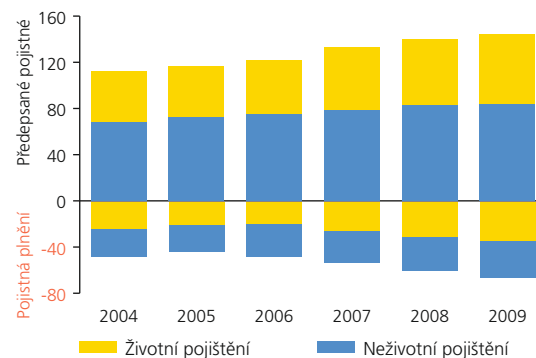
Pramen: Výroční zprávy Erste Bank, SG, UniCredit a KBC.

Pozn.: Podíl NPL je průměrem pouze za Erste Bank a UniCredit.

Graf IV.30

Předepsané pojistné a náklady na pojistná plnění

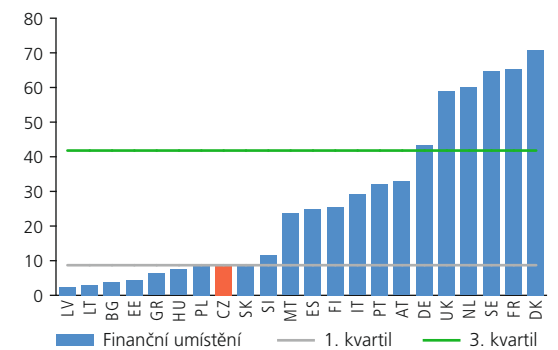
(mld. Kč)

Pramen: ČNB

GRAF IV.31

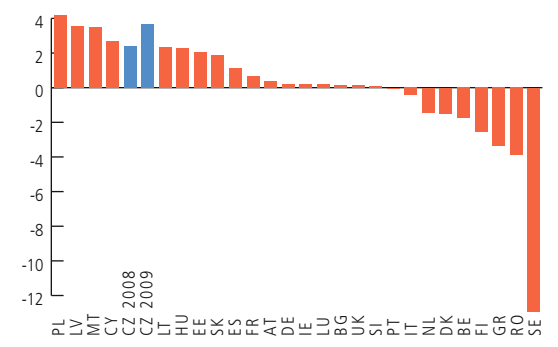
Stupeň propojení podle ukazatele objemu finančního umístění v % HDP v ekonomikách EU
(v % HDP; 2008)

Pramen: ČNB, ECB

GRAF IV.32

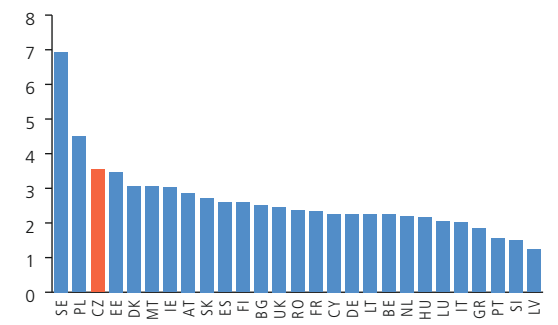
Rentabilita aktiv sektoru pojišťoven
(v %, 2008)

Pramen: ČNB, CEIOPS

GRAF IV.33

Solventnost pojišťoven
(poměr disponibilní a požadované míry solventnosti; 2008)

Pramen: ČNB, CEIOPS

Přechodné ztráty z dluhopisového a akciového portfolia byly v průběhu roku 2009 vyrovnány a sektor tak dosáhl vysoké ziskovosti

Koncem roku 2008 a v prvním čtvrtletí 2009 došlo vzhledem k nepříznivému tržnímu vývoji k přecenění množství držených cenných papírů, především akcií a dluhopisů. V roce 2009 se však tyto ztráty neprojevovaly naplno ve výkonnosti pojišťoven, tj. v zisku a ztrátě, neboť velkou část portfolia vládních dluhopisů mohou pojišťovny nově oceňovat od roku 2009 naběhlou hodnotou (držené do splatnosti). Navíc vývoj na finančních trzích se od druhého čtvrtletí 2009 výrazně zlepšil (viz část 3.1). Celkově tak sektor pojišťoven zakončil rok 2009 s vysokou rentabilitou kapitálu ve výši 23 % (oproti 16 % za rok 2008) a celkový hospodářský výsledek za rok 2009 dosáhl historicky nejvyšší hodnoty. Mezinárodní srovnání ukazuje, že rentabilita pojišťoven měřená rentabilitou aktiv je v ČR poměrně vysoká i v evropském měřítku (Graf IV.32).

Kapitálové vybavení českých pojišťoven a jejich solventnost je dostačující

Agregovaná solventnost pojišťoven (tj. jejich schopnost zabezpečit vlastními zdroji trvalou splnitelnost závazků z pojišťovací činnosti) působících v České republice dosahuje velmi dobrých hodnot. Poměr mezi disponibilní mírou solventnosti a požadovanou (minimální regulatorní) mírou solventnosti je u tuzemského sektoru pojišťoven v evropském srovnání poměrně vysoký (Graf IV.33).⁹⁸ Dobrou kapitálovou vybavenost indikuje i podíl kapitálu na celkových aktivech, který se dlouhodobě pohybuje kolem 17 %, což odpovídá relativně malé finanční páce (leverage multiple) ve výši 5.

Lze předpokládat, že tomu tak bude i po spuštění nového regulatorního konceptu Solventnost II

V současné době pokračují přípravy nového regulatorního konceptu v pojišťovníctví vyžadující systematický a komplexní přístup k řízení rizik. Požadavky nové evropské směrnice⁹⁹ by měly zajistit, aby pojišťovna disponovala dostatečnými a přesněji vypočtenými zdroji přiměřenými k rizikům, jimž je vystavena. To by mělo vést ke zlepšení systému řízení rizik a posílení finanční stability sektoru.

V roce 2010 proběhne páté kolo kvantitativní dopadové studie vlivů zavedení konceptu Solventnost II. Podle výsledků poslední studie, která proběhla v EU v roce 2008, lze po zavedení nového regulatorního rámce u českých pojišťoven očekávat růst budoucích požadavků na kapitál o cca 150 %. Všechna čtrnáct českých pojišťoven, které se účastnily studie (reprezentující cca 90 % aktiv sektoru), by splňovalo oba nové kapitálové

⁹⁸ Údaj o solventnosti pojišťoven v ČR za rok 2009 je dostupný až v červnu 2010, a nebyl tak v době zpracování této zprávy k dispozici.

⁹⁹ Směrnice Evropského parlamentu a rady o přístupu k pojišťovací a zajišťovací činnosti a jejímu výkonu (Solventnost II) z 25. 11. 2009.

požadavky stanovené novou směrnicí.¹⁰⁰ Implementace nového regulačního konceptu Solventnost II je stanovena na začátek roku 2013.

Penzijní fondy zaznamenaly obdobné problémy s přeceněním cenných papírů jako pojišťovny, ale ve větším rozsahu

V prvních měsících roku 2009 přetrvávalo nepříznivé prostředí pro sektor penzijních fondů, které vedlo k dalším ztrátám z titulu přecenění finančních aktiv. Záporné oceňovací rozdíly se tak dále prohloubily z -8 mld. Kč na konci roku 2008 na -13 mld. Kč na konci března 2009. Relativně příznivější vývoj na finančních trzích od druhého čtvrtletí 2009 však přispěl k minimalizaci ztrát. Na konci roku 2009 činily oceňovací rozdíly již jen asi -0,5 mld. Kč a na konci března 2010 se otočily do mírných pozitivních hodnot (Graf IV.34).

Na rozdíl od roku 2008 nedošlo k posílení kapitálu formou dodatečných kapitálových injekcí od akcionářů

Vlastní kapitál dosahoval v polovině roku 2009 celkem 1,4 % a ke konci roku 2009 již 6,2 % aktiv, což je sice stále nižší hodnota než v pojišťovníctví, ale přece jen významné navýšení oproti roku 2008, kdy tento poměr dosahoval pouze 1,7 % (Graf IV.35). Zlepšení kapitálového vybavení v roce 2009 bylo způsobeno pouze snížením oceňovacích rozdílů (jako složky vlastního kapitálu), kapitálové injekce od akcionářů byly v roce 2009 minimální.

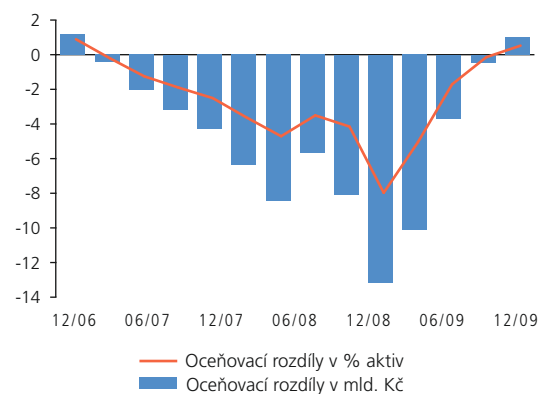
K posílení finanční stability v sektoru a jeho odolnosti vůči nepříznivému vývoji na finančních trzích přispívá novela zákona o kapitálovém trhu, která s účinností od 1. 8. 2009 zavedla oceňování části portfolií penzijních fondů naběhlou hodnotou (jedná se o maximálně 30 % majetku fondu).¹⁰¹ Dalším novým prvkem je nový tzv. obezřetnostní mechanismus, který byl ve spolupráci ČNB a Asociace penzijních fondů zaveden na dobrovolné bázi v průběhu roku 2009. Tento mechanismus zajistí spuštění procesu navýšení vlastního kapitálu fondu, pokud regulační kapitál klesne ve sledovaném období pod 50 % hodnoty rizikové expozice. Odsouhlasený mechanismus je ve zkušebním režimu uplatňován od 1. 9. 2009 a regulační kapitál bude nadále sloužit jako indikátor při hodnocení finanční situace penzijního fondu.

¹⁰⁰ Minimální kapitálový požadavek (Minimum Capital Requirement – MCR) představuje hodnotu primárního kapitálu (vlastních zdrojů) pojišťovny, pod jejíž hranici by již byli klienti vystaveni nepřijatelné úrovni rizika, pokud by pojišťovna pokračovala v činnosti. Klesnou-li vlastní zdroje pojišťovny pod úroveň MCR, následuje okamžitý zákrok ze strany dohledu, který může vyústit v odebrání licence. Solventnostní kapitálový požadavek (Solvency Capital Requirement – SCR) zahrnuje všechna rizika, kterým je pojišťovna vystavena a představuje hodnotu vlastních zdrojů pojišťovny, které pokryjí významné neočekávané ztráty plynoucí z činnosti pojišťovny v horizontu jednoho roku se spolehlivostí 99,5 %.

¹⁰¹ Novela zákona o kapitálovém trhu by též měla přispět k omezení dynamiky růstu nákladů na zprostředkování smluv prostřednictvím zavedení poplatků za přestup mezi penzijními fondy. K tématu poplatků viz Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem ČNB za rok 2009.

GRAF IV.34

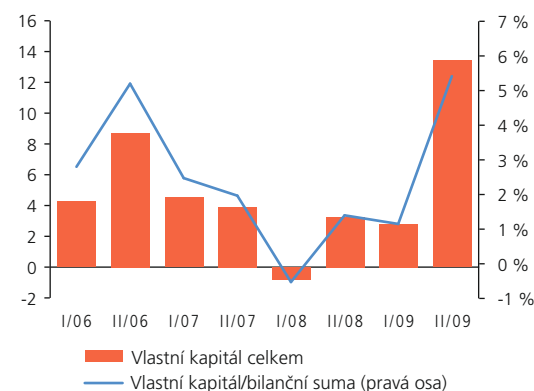
Ztráty z přecenění finančních aktiv u penzijních fondů
(oceňovací rozdíly v mld. Kč, v % aktiv)

Pramen: ČNB

GRAF IV.35

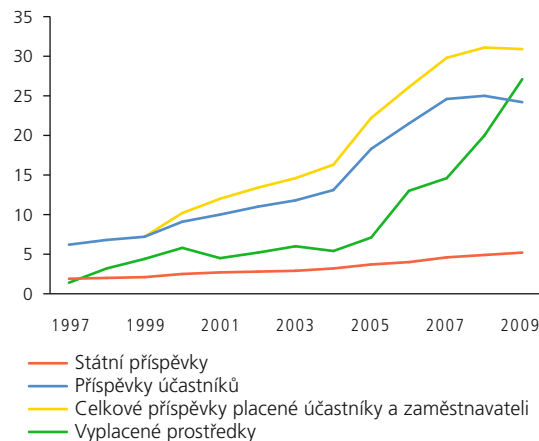
Kapitálové vybavení penzijních fondů
(v mld. Kč, v %)

Pramen: ČNB

GRAF IV.36

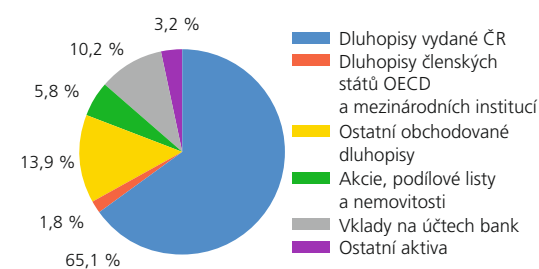
Zdroje penzijních fondů a vyplacené prostředky v daném roce
(v mld. Kč)

Pramen: ČNB

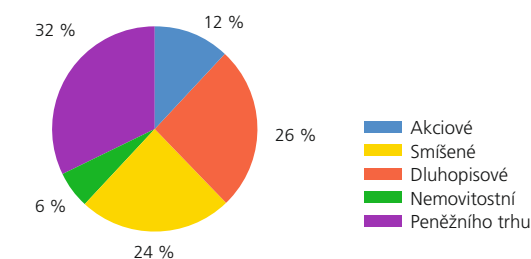
Pozn.: Příspěvky účastníků zahrnují od roku 2005 též předplatné.

GRAF IV.37

Struktura umístění investic penzijními fondy
 (v %, 2009)

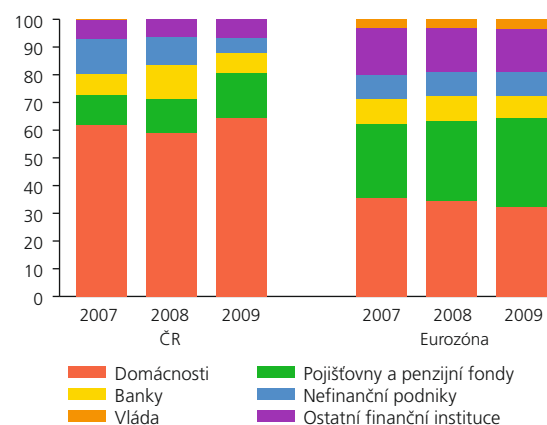
Pramen: ČNB

GRAF IV.38

Struktura fondů kolektivního investování
 (v % celkových aktiv, 2009)

Pramen: ČNB

GRAF IV.39

Struktura investorů do FKI dle sektorů
 (v % celkových investic do FKI)

Pramen: ČNB, ECB

Domácnosti vybíraly své úspory i z penzijních fondů

Podobně jako v roce 2008 pokračovalo i v roce 2009 snižování tempa přílivu nových příspěvků účastníků a naopak rostl odliv prostředků související s výplatou jednorázového vyrovnání a odbytného (meziroční nárůst o 35 %). Vyšší počet klientů, kteří využili možnosti výběru svých prostředků, pravděpodobně souvisí s ekonomickou situací domácností, které v době recese preferují likvidnější prostředky a nebo výnosnější investice vzhledem k relativně nízkým výnosům, které momentálně tento sektor nabízí. Celkově penzijní fondy však stále zaznamenávají čistý příliv prostředků, pokud v přílivu zohledníme i příspěvky placené zaměstnavateli (Graf IV.36). Celková bilanční suma sektoru penzijních fondů v roce 2009 se tak zvýšila na téměř 216 mld. Kč.

Umístování prostředků penzijních fondů do aktiv je podle platné legislativy konzervativní a jeho struktura se v porovnání s rokem 2008 výrazně nezměnila (Graf IV.37). Zhruba 90 % investic směřovalo do dluhopisů a do vkladů u bank, naopak do volatilnějších akcií a podílových listů bylo vloženo necelých 6 % investic.

Situace v sektoru fondů kolektivního investování se v roce 2009 stabilizovala.

Hodnota celkových aktiv fondů kolektivního investování (FKI)¹⁰² ještě v prvním čtvrtletí 2009 pokračovala v poklesu až na 129 mld. Kč, avšak v následujícím období se trend obrátil a v závěru roku dosáhla téměř 150 mld. Kč.¹⁰³ Nejvíce prostředků je i nadále investováno do fondů peněžního trhu, jejichž podíl na celkových aktivech činí v současné době 32 % (Graf IV.38), avšak meziročně se jedná o pokles o 6 procentních bodů. Nižší úrokové míry na peněžním trhu a zotavení akciových trhů doma i ve světě naopak podpořily růst aktiv akciových fondů, jejichž podíl se zvýšil ze 7 na 12 % v porovnání s rokem 2008.

Struktura investorů FKI zaznamenala v průběhu posledních dvou let pouze mírné změny (Graf IV.39). Mírný pokles podílu domácností v roce 2008 byl korigován během následujícího roku, kdy se opět dostal nad 60 %. Sektor nefinančních podniků snížil meziročně svou angažovanost ve fondech kolektivního investování z 10 % na 5 % ke konci roku 2009, což souvisí se zvýšenou potřebou hotovostních prostředků v posledních dvou letech. Mezinárodní srovnání ukazuje vyváženější složení investorů v zemích eurozóny. Volatilita ve výnosech fondů měla tedy dopad nejen na domácnosti, ale i na ostatní sektory, a to ve větší míře nežli v ČR, jelikož je angažovanost jednotlivých sektorů eurozóny ve FKI vyšší. Zhoršené výsledky hospodaření FKI se v ČR projeví zejména poklesem aktiv domácností. Ačkoliv je podíl sektoru domácností na celkových aktivech majoritní, změny ve výkonnosti FKI nepředstavují pro domácnosti příliš velké riziko, neboť tyto investice tvoří pouze 6 % jejich finančních aktiv v ČR v porovnání s 8 % v zemích eurozóny.

¹⁰² Fondy kolektivního investování zahrnují veškeré investiční fondy a podílové fondy, a to jak určené veřejnosti, tak kvalifikovaných investorů. V tomto sektoru dominují otevřené podílové fondy určené veřejnosti, jejichž podíl na celkových aktivech sektoru je více než 80 %.

¹⁰³ K problematice fondů kolektivního investování viz článek *Regulace alternativních fondů v České republice* s ohledem na diskuze o jejich případné regulaci v rámci Evropské unie v tématické části této zprávy.

V případě otevřených podílových fondů určených veřejnosti převažovaly i v roce 2009 odkupy podílových listů nad jejich prodeji, i když v menší míře než v roce 2008 (Tab IV.3). Data za celý rok jsou však významně ovlivněna prvním pololetím 2009, neboť v druhém pololetí již převažovaly prodeje podílových listů. To naznačuje, že podílové fondy byly vnímány jako riziková investice pouze v první polovině roku 2009. Naopak zisky z kapitálu díky zotavení finančních trhů (viz část 3.1) působily opačným směrem a v celku vedly k růstu čistých aktiv.¹⁰⁴

TAB. IV.3

Dekompozice změny čistých aktiv otevřených podílových fondů určených veřejnosti
(v mil. Kč)

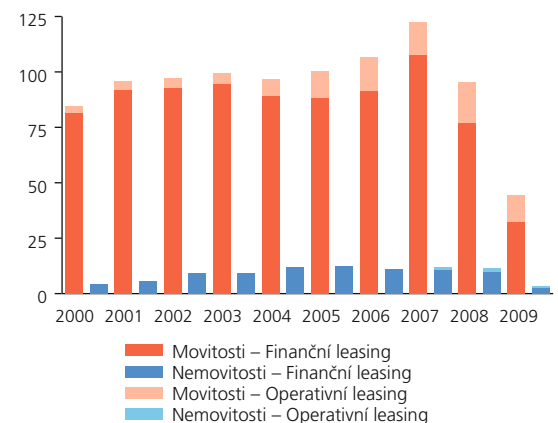
	Fondy celkem	Fondy peněžního trhu	Fondy akciové	Fondy smíšené	Fondy dluhopisové	Fondy fondů	Fondy nemovitostní
Rok 2008							
příjmy z čistých prodejů podílových listů	-26 641	-20 148	638	-2 173	-4 105	-1 282	429
zisk z kapitálu	-23 884	-1 646	-9 641	-5 679	-3 270	-3 718	70
změna čistých aktiv	-50 525	-21 794	-9 002	-7 853	-7 375	-5 000	499
čistá aktiva ke konci roku 2008	114 835	50 523	7 886	22 967	14 725	17 029	1 705
Rok 2009							
příjmy z čistých prodejů podílových listů	-8 244	-4 253	875	-1 173	-950	-2 581	-162
zisk z kapitálu	10 587	438	5 539	2 288	1 043	1 495	-215
změna čistých aktiv	2 343	-3 815	6 414	1 116	92	-1 087	-377
čistá aktiva ke konci roku 2009	117 178	46 708	14 299	24 083	14 817	15 942	1 328

Pramen: ČNB

Zatímco riziko poklesu cen aktiv nese v sektoru FKI přímo investor (držitel podílových listů či akcií fondů), otevřené podílové fondy mohou čelit likviditnímu riziku. V situaci, kdy by převažovaly odkupy podílových listů nad prodeji a zároveň by došlo na relevantních trzích k razantnímu poklesu tržní likvidity (jako např. v období po pádu banky Lehman Brothers v roce 2008), fondy by byly nuceny buď prodávat aktiva s výraznou ztrátou nebo zastavit vydávání a odkup podílových listů. Zatímco v první fázi globální finanční krize těmto problémům některé evropské fondy (zejména fondy peněžního trhu) čelily, pozitivní vývoj na finančních trzích od druhé poloviny roku 2009 a obnovení likvidity trhu podnikových dluhopisů zmíněné likviditní riziko minimalizují i v případě ČR. Pozitivně působí též skutečnost, že veřejnosti nabízené domácí podílové fondy jsou převážně spravovány investičními společnostmi z bankovních skupin. Lze předpokládat, že ty by v případě likviditních problémů byly schopny fondům poskytnout potřebnou pomoc s cílem omezit případné reputační riziko pro banky, které jsou zpravidla aktivní v distribuci podílových listů klientům.

¹⁰⁴ Čistá aktiva vyjadřují rozdíl mezi celkovými aktivy a závazky fondů a rovnají se vlastnímu kapitálu.

GRAF IV.40

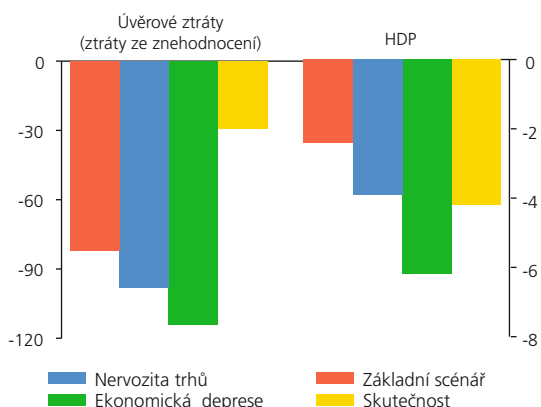
Objemy leasingů movitých a nemovitých věcí
(v mld. Kč)

Pramen: ČLFA

GRAF IV.41

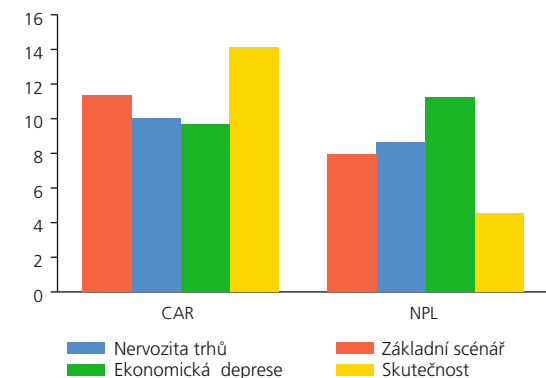
Předpoklady a odhady úvěrových ztrát: loňské scénáře
versus skutečnost roku 2009

(HDP v %, pravá osa; úvěrové ztráty v mld. Kč, levá osa)

Pramen: ČNB

GRAF IV.42

Odhady podílů úvěrů v selhání (NPL) a kapitálové přiměřenosti:
loňské scénáře versus skutečnost roku 2009
(v %)

Pramen: ČNB

Nebankovní zprostředkovatelé financování aktiv ztráceli tržní podíl

Útlum ekonomické aktivity v roce 2009 se projevili nejen v poklesu tempa růstu bankovních úvěrů, ale též u úvěrů nebankovního charakteru, jež jsou využívány především sektorem podniků a domácností. Hodnota poskytnutých půjček nebankovními zprostředkovateli rezidentům činila 297 mld. Kč na konci roku 2009, což představuje 16% meziroční pokles. Částečně lze vysvětlit tento vývoj poklesem poptávky po úvěrech především u nefinančních podniků, avšak též zpřísnění podmínek zapůjčování mělo zásadní vliv na objem poskytnutých půjček. Tento efekt převážil i u faktoringových a forfaitingových společností, jejichž služby by měly být v období krize spíše více využívány. Největší podíl na trhu nebankovního zprostředkování financování aktiv¹⁰⁵ mají společnosti finančního leasingu, jejichž aktiva tvoří 68% aktiv sektoru. Objemy finančních leasingů movitých i nemovitých věcí členů asociace ČLFA zaznamenaly výrazný meziroční pokles, a to o 60%. Za tímto poklesem stojí nejen razantní propad investičních aktivit, pro které je finanční leasing standardně používán, ale i pokračování trendu přesunu financování některých movitých věcí (automobilů) od finančního leasingu směrem k bankovním úvěrům či k operativnímu leasingu.¹⁰⁶

4.2 HODNOCENÍ ODOLNOSTI FINANČNÍHO SEKTORU

Cílem této části je zhodnotit odolnost finančního sektoru pomocí zátěžových testů a doplňujících analýz. Výsledky zátěžových testů¹⁰⁷ potvrzují, že finanční sektor v ČR zůstává odolný vůči rizikům vyplývajícím z potenciálně nepříznivého makroekonomického vývoje v letech 2010–2011. Provedené pokročilé testy bilanční likvidity bankovního sektoru indikují odolnost sektoru vůči razantním likviditním šokům.

Vývoj v roce 2009 se nejvíce podobal Základnímu scénáři s výjimkou vývoje HDP, dopad rizik byl však v realitě nižší

V loňské ZFS 2008/2009 byly představeny vedle Základního scénáře (nazvaného *Evropa v recesi*) další dva zátěžové scénáře (*Nervozita trhů a Ekonomická deprese*). Makroekonomický vývoj v průběhu roku 2009 se do značné míry vyvíjel v souladu se Základním scénářem, tj. v souladu s oficiální prognózou ČNB z května 2009 (viz část 2.1). Úrokové sazby a inflace klesaly, zatímco měnový kurz se po přechodné depreciaci v počátku roku 2009 postupně navracel na silnější hodnoty. Jedinou výjimkou byl vývoj růstu HDP, který se od predikované trajektorie významně odchýlil směrem dolů a blížil se tak hodnotám obou zátěžových scénářů (Graf IV.41).

¹⁰⁵ Trh nebankovních zprostředkovatelů financování aktiv je tvořen společnostmi finančního leasingu, faktoringovými a forfaitingovými společnostmi a společnostmi ostatního úvěrování.

¹⁰⁶ Poměr operativního a finančního leasingu u nemovitých věcí je sledován až od roku 2007. Operativní leasing umožňuje užívat movitou či nemovitou věc, avšak následně nedochází k převodu vlastnictví majetku. Jedná se tedy de facto o pronájem, takže není zahrnut do statistik ČNB týkajících se finančního zprostředkování.

¹⁰⁷ S cílem zahrnout do této zprávy, která pokrývá též první měsíce roku 2010, co nejaktuálnější vyhodnocení možných rizik pro finanční stabilitu, byly zátěžové testy provedeny na nejnovějších dostupných datech (bankovní sektor – březen 2010, pojišťovny a penzijní fondy – konec roku 2009). Zvolený způsob se liší od minulých let, kdy byly prezentovány výsledky testů vždy ke konci roku.

Výsledky zátěžových testů bankovního sektoru provedené na portfoliích ke konci roku 2009 jsou dostupné na webu ČNB (http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zatezove_testy/).

Nepříznivější vývoj ekonomického výkonu však nevedl k vyššímu rozsahu úvěrových ztrát v bankovním sektoru, než předpokládal *Základní scénář*. Jak objem úvěrových ztrát (Graf IV.41), tak podíl nesplácených úvěrů byl v realitě v roce 2009 nižší, než předpokládaly všechny scénáře (Graf IV.42). Důvodem bylo záměrné nadhodnocení parametrů úvěrového rizika konzervativně kalibrovaným modelem nárůstu úvěrů v selhání. Kapitálová přiměřenost byla na konci roku 2009 výrazně vyšší, než činil odhad podle jednotlivých scénářů. Důvodem bylo především zvýšení kapitálového vybavení bank z nerozdělených zisků roku 2008. Obdobný pozitivní vývoj bylo možno pozorovat i u dalších testovaných sektorů, tedy u pojišťoven a penzijních fondů.

Z nových alternativních scénářů má největší dopad scénář Ztráta důvěry

V části 2.1 byly představeny tři alternativní scénáře (*Základní scénář*, *Návrat recese* a *Ztráta důvěry*). Zatímco *Základní scénář* odpovídá aktuální (květnové) makroekonomické prognóze ČNB, oba zátěžové scénáře zachycují nejvýznamnější rizika pro finanční stabilitu v ČR.

I přes rozdíly v metodice testů jednotlivých sektorů a odlišný horizont dopadu šoků je možné vyvodit, že největší dopad na finanční sektor jako celek má scénář *Ztráta důvěry*. Tento scénář generuje všem testovaným sektorům nejvyšší dopady rizik především ve formě úvěrových ztrát a ztrát z přecenění cenných papírů či nemovitostí (Tab. IV.4). Souhrnný dopad na celý sektor by se pohyboval těsně pod 2 % aktiv. Zároveň tento scénář vede k největšímu poklesu ukazatelů solvence (kapitálové přiměřenosti, solventnosti a kapitálového vybavení), který bere v úvahu tlumící efekt předpokládaných výnosů v nepříznivém období. Scénář *Ztráta důvěry* též předpokládá nejvyšší kapitálové injekce do celého sektoru, i když stále poměrně malé ve výši řádově kolem 5 mld. Kč (méně než 0,15 % HDP).

Ve všech scénářích zůstávají všechny sektory jako celek odolné vůči nepříznivému vývoji. V žádném z nich by se agregátní ukazatele solvence nedostaly pod regulační minima (viz dále) a kapitálové injekce se pohybují na poměrně nízkých hodnotách.

Testy bankovního sektoru využívají pokročilou metodologii

Od vydání loňské ZFS 2008/2009 došlo ke značnému posunu v metodologii zátěžových testů bankovního sektoru směrem k dynamizaci testů, rozšíření testovaného horizontu z jednoho na dva roky, většímu využívání modelových technik a vyššímu souladu způsobu provádění testů v ČNB s praxí převládající v komerčních bankách. Tento směr byl již indikován v loňské ZFS 2008/2009 (Box 8: Dynamické zátěžové testy bank, str. 63–64). Ve srovnání s tématickým článkem, který inovovanou metodologii popisuje,¹⁰⁸ došlo k několika dalším zpřesněním:

Tab. IV.4

VYHODNOCENÍ DOPADU ALTERNATIVNÍCH SCÉNÁŘŮ NA FINANČNÍ SEKTOR JAKO CELEK

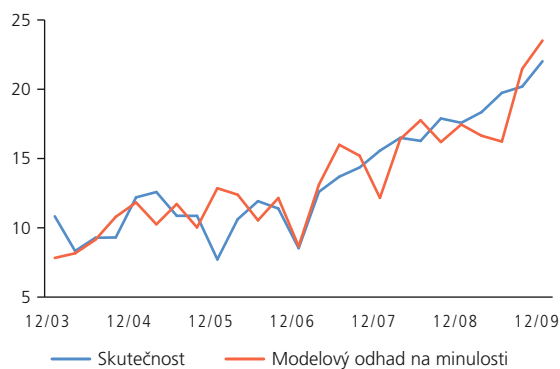
		Základní scénář	Návrat recese	Ztráta důvěry
Celkový dopad šoků (v mld. Kč)	Banky*	-32,0	-53,4	-67,3
	Pojišťovny	-0,1	-3,1	-7,6
	Penzijní fondy	-0,4	-3,4	-8,1
	Celkem v mld. Kč	-32,5	-59,9	-82,9
	Celkem v % aktiv	-0,7	-1,2	-1,7
Změna kapitálového vybavení (mezi lety 2009 a 2010)	Banky (CAR v p.b.)	-1,4	-2,7	-2,6
	Pojišťovny (Solventnost v p.b.)	-46,6	-61,3	-126,8
	Penzijní fondy (Kapitálové vybavení v p.b.)	1,5	0,2	-2,0
Potřeba kapitálových injekcí	Banky	0,0	2,1	2,4
	Pojišťovny	0,0	0,1	2,8
	Penzijní fondy	0,0	0,0	0,0
	Celkem v mld. Kč	0,0	2,2	5,2
	Celkem v % HDP	0,00	0,06	0,14

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

* Hodnota za banky je průměrem let 2010 a 2011.

Graf IV.2 BOX

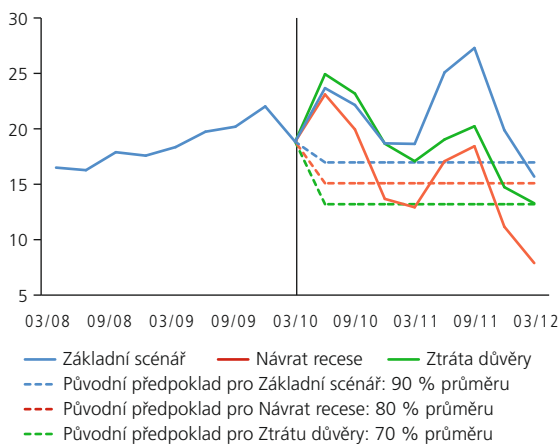
Skutečnost versus modelový odhad upraveného provozního zisku na minulosti
(čtvrtletní hodnoty v mld. Kč, sezonně očištěno)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

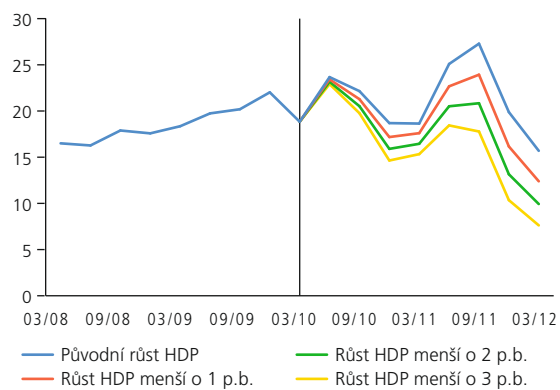
108 Viz tématický článek *Verifikace zátěžových testů jako součást pokročilého rámce zátěžového testování* (Geršl, Seidler) v této Zprávě o finanční stabilitě.

GRAF IV.3 BOX

Odhad upraveného provozního zisku pro jednotlivé scénáře
(v mld. Kč, sezonně očištěno)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.4 BOX

Citlivost odhadu upraveného provozního zisku na vývoj HDP pro Základní scénář
(v mld. Kč, sezonně očištěno)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

v této části prezentované výsledky testů bankovního sektoru již obsahují jinou metodiku výpočtu míry defaultu hlavních segmentů, zpřesněné dílčí modely kreditního rizika a růstu úvěrů, určitý posun v navázání parametru LGD na makroekonomický vývoj a vývoj cen nemovitostí a především nový model výnosů bankovního sektoru (Box 7).

Box 7:**MODEL VÝNOSŮ BANKOVNÍHO SEKTORU**

Jedním z hlavních faktorů, který omezuje dopad ztrát vyplývajících z nepříznivého ekonomického vývoje, je schopnost bank dosahovat i v nepříznivém období určitých výnosů. V rámci zátěžových testů tak byla zavedena analytická položka výkazu zisků a ztrát zachycující klíčové komponenty provozního zisku nazvaná „upravený provozní zisk“ (adjusted operating profit, AOP).¹⁰⁹ Ta byla zkonstruována jako suma úrokového zisku, zisku z poplatků a provizí a obdržených dividend po odečtení správních a dalších provozních nákladů. AOP neobsahuje náklady na ztráty ze znehodnocených úvěrů (dopad úvěrového šoku) a výsledky finančních operací (přecenění držených cenných papírů a kurzové zisky či ztráty jako dopad tržních šoků).

Dosavadní způsob odhadu AOP bankovního sektoru pro jednotlivé alternativní scénáře spočíval ve využití velmi zjednodušeného expertního předpokladu, že jejich výše bude činit určité procento průměru této položky za posledních osm čtvrtletí.¹¹⁰ V souladu se strategií dalšího rozvoje zátěžových testů bankovního sektoru byl pro odhad AOP sestaven model, který je v této ZFS poprvé využit k odhadu výše tohoto ukazatele výnosů pro jednotlivé alternativní scénáře.

Aktuální verze modelu odhadnutého na datech za období 2002–2009 je následující:

$$\Delta AOP_t = -1,3 + 0,07\Delta YC_{t-3} + 0,94\Delta NPL_{t-3} + 8,0MA_GDP_t + 0,08CAR_{t-1}$$

kde ΔAOP je meziroční růst čtvrtletních objemů AOP, ΔYC je hodnota meziroční změny sklonu výnosové křivky (5Y–3M), (ΔNPL) je meziroční růst objemu nesplácených úvěrů, MA_GDP je průměrný růst nominálního HDP za posledních šest čtvrtletí a CAR je kapitálová přiměřenost (CAR). Tyto vysvětlující proměnné se ukazují jako ekonomicky nejdůležitější determinanty úrokových (sklon výnosové křivky, růst NPL jako zástupná proměnná pro rizikové

109 V poslední ZFS 2008/2009 byla označena jako čisté výnosy, vzhledem k nedorozuměním vznikajícím záměnou této položky za čistý zisk byl název upraven tak, aby lépe reflektoval provozní charakter této položky.

110 Např. v poslední ZFS 2008/2009 byl předpokládán upravený provozní zisk pro scénář Evropa v recesi ve výši 90 % průměru posledních dvou let, pro další nepříznivé scénáře pak bylo předpokládáno 80 %, respektive dokonce jen 70 % průměru.

marže) i neúrokových (růst nominálního HDP jako zástupná proměnná pro objem finančního zprostředkování) výnosů. Zpožděná hodnota kapitálové přiměřenosti se ukazuje jako signifikantní v kontextu využití časové řady, neboť banky se prostřednictvím vyššího kapitálového polštáře připravovaly na růst úvěrového portfolia v následujících obdobích a s tím související růst úrokových i neúrokových výnosů.¹¹¹ Odhadnutý model relativně dobře vystihuje vývoj AOP v minulém období (Graf IV.2 Box).

Pro finální odhad AOP pro budoucí období podle jednotlivých scénářů byla aplikována konzervativní strategie. Ta spočívala v úpravě predikce růstu AOP směrem dolů o jednu standardní odchylku volatility růstu na období 2002–2009, která činila 0,24. Tato konzervativní úprava má za cíl záměrně mírně podhodnotit predikci výnosů. Vzhledem k tomu, že zejména pro zátěžové scénáře se mohou odhadnuté koeficienty a vazby měnit nepříznivým směrem, jedná se o způsob odhadu budoucích výnosů, který je v souladu s obezřetnostním principem aplikovaným v zátěžových testech. Takto provedená predikce pro jednotlivé scénáře se do značné míry podobá v minulosti aplikovanému expertnímu nastavení AOP formou stanoveného procenta průměru posledních dvou let (Graf IV.3 Box). Modelový odhad je však realističtější a lépe ukazuje dynamiku v čase v závislosti na vývoji ekonomického prostředí.

Nejdůležitější položkou, která ovlivňuje odhad AOP, je samozřejmě růst reálného HDP, který do modelu vstupuje zprostředkovatelně formou proměnné MA_GDP. Jednoduchá analýza závislosti výše AOP na alternativních předpokladech o meziročním růstu reálného HDP ukazuje, že pokles růstu o 1 p.b. vede k poklesu objemu AOP o cca 10 % (Graf IV.4 Box).

Rizikové parametry úvěrového rizika jsou nyní lépe navázány na makroekonomický vývoj a vývoj cen aktiv

Scénáře jsou definovány čtvrtletním vývojem klíčových ekonomických proměnných (HDP, inflace apod.) pro horizont následujících osmi čtvrtletí (Tab. IV.5). Klíčové rizikové parametry pro úvěrové riziko, tj. hodnoty PD a LGD pro hlavní úvěrové segmenty bankovních portfolií, jsou produktem dílčích modelů. Zatímco u parametru PD tomu tak bylo i v předchozí ZFS 2008/2009, parametr LGD byl pomocí odhadnutých elasticit nově navázán na vývoj HDP (úvěry podnikům), nezaměstnanosti (spotřebitelské úvěry obyvatelstvu) a cen rezidenčních nemovitostí (úvěry obyvatelstvu na bydlení). Každý procentní bod poklesu růstu HDP

Tab. IV.5

VÝVOJ KLÍČOVÝCH PROMĚNNÝCH V JEDNOTLIVÝCH SCÉNÁŘÍCH
(průměrné hodnoty pro uvedené roky)

	Základní scénář		Návrat recese		Ztráta důvěry	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Makroekonomické proměnné						
HDP	1,4	1,8	-1,1	-0,7	-0,2	-2,1
Měnový kurz	25,3	24,8	25,6	25,8	27,5	27,8
Inflace	1,4	1,8	1,4	1,3	1,9	3,1
Nezaměstnanost	9,7	9,9	10,4	12,1	10,1	11,6
Růst nominálních mezd	3,7	3,8	3,0	1,6	3,3	3,1
Efektivní růst HDP eurozóny	1,4	1,8	-0,2	-2,4	1,0	1,1
Růst úvěrů						
Celkem	5,6	15,2	4,4	4,0	4,1	-3,7
Podniky	0,5	9,8	-1,1	-3,7	-1,7	-11,2
Domácnosti	13,0	21,3	12,3	13,8	12,6	6,4
Míry defaultu (PD)						
Podniky	5,0	1,9	7,0	3,8	7,9	5,8
Úvěry na bydlení	6,2	5,0	6,7	6,8	6,8	6,1
Spotřebitelské úvěry	8,5	6,8	9,2	9,3	9,3	8,4
Ztrátovost ze selhání (LGD)						
Podniky	44,9	45,0	57,7	57,3	53,3	64,8
Úvěry na bydlení	20,0	20,0	23,1	29,1	26,3	34,5
Spotřebitelské úvěry	57,7	58,7	60,9	69,6	59,3	67,0
Finanční trhy a trh nemovitostí						
3M PRIBOR	1,2	1,9	1,0	0,8	4,3	4,3
1Y PRIBOR	1,5	2,2	1,3	1,1	4,6	4,3
5Y výnos	2,3	2,4	2,8	3,2	4,7	6,0
3M EURIBOR	0,9	1,6	0,9	1,6	0,9	1,6
1Y EURIBOR	1,2	1,9	1,2	2,0	1,2	2,0
5Y EUR výnos	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Změna cen rezid. nemovitostí	-2,4	5,4	-5,8	-5,9	-8,9	-7,8
Změna cen akcií	0,0		-20,0		-30,0	
Výnosy bankovního sektoru						
Upravený provozní zisk (yoy)	13,8	2,8	3,5	-35,3	14,3	-36,3
Pojišťovnictví						
Nárůst rizika v ŽP*	3,0		3,0		3,0	
Nárůst rizika v NP**	50,0		50,0		50,0	

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

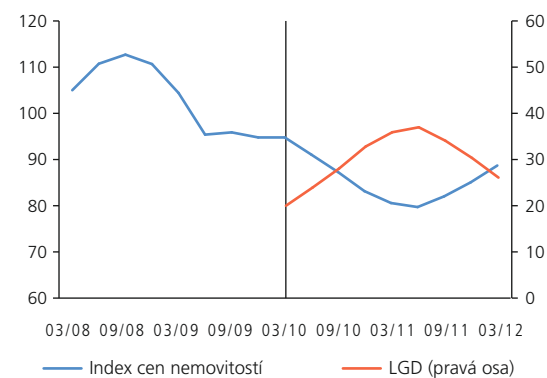
* růst hrubých nákladů na pojištění plnění;

** zvýšení rezerv pojištěného, předepsaného pojištěného nebo hrubé výše technických rezerv

¹¹¹ Růst kapitálové přiměřenosti může mít pozitivní vliv na ziskovost banky i tím, že jde o proměnnou aproximující celkové zdraví banky, která si v situaci vyššího kapitálového vybavení může dovolit rizikovější – a tedy i výnosnější – profil bankovního podnikání.

GRAF IV.43

Index cen nemovitostí a hodnota LGD úvěrů na bydlení: scénář Ztráta důvěry
(4Q 2007=100; LGD v %)

Pramen: ČNB, ČSÚ, výpočty ČNB

ve srovnání se *Základním scénářem* generuje růst parametru LGD o pět procentních bodů nad výchozí hodnotu 45 %. Nárůst nezaměstnanosti o jeden procentní bod generuje růst LGD spotřebitelských úvěrů o pět procentních bodů nad výchozí hodnotu 55 %.

Hodnota LGD úvěrů na bydlení je navázána na odhadovaný vývoj cen rezidenčních nemovitostí podle jednotlivých scénářů (viz část 3.2). I když banky vykazují velmi konzervativní hodnoty parametru LTV (loan-to-value) hypotečních úvěrů kolem 55 %, výchozí („benchmarková“) hodnota LGD pro tento segment se pohybuje kolem 20 %. Důvodem pro ztráty z úvěrů i v situaci, kdy hodnota kolaterálu významně převyšuje objem úvěrů, jsou především vysoké náklady spojené s prodejem nemovitostí, které mohou dosáhnout 40–60 % hodnoty nemovitosti.¹¹² Každý procentní bod poklesu cen nemovitostí se tak přímo odráží v nárůstu LGD ve stejném rozsahu nad výchozí hodnotu 20 % (Graf IV.43). Jako konzervativní pojistka byla hodnota LGD na této hodnotě zafixována pro případ růstu cen nemovitostí. Výchozí hodnoty uvedených tří hlavních segmentů úvěrového portfolia byly odvozeny od hodnot reportovaných vybranými bankami v rámci projektu společných zátěžových testů ČNB a největších bank (viz Box 8).

TAB. IV.1 BOX

ORIENTAČNÍ NÁRŮST PD PRO JEDNOTLIVÁ PORTFOLIA
(váženo EAD, v %)

	Skutečnost k 31. 12. 2009		Základní scénář	Nepříznivý scénář
	PD (v %)	LGD (v %)	PD (v %)	PD (v %)
Kategorie podnikových expozic	2,65	41,34	3,62	5,62
velké podniky	1,77	41,19	2,42	3,76
malé a střední podniky (SME)	3,54	40,66	4,81	7,43
specializované úvěrové expozice	2,95	44,00	4,12	6,48
Kategorie retailových expozic	3,00	33,08	3,54	4,48
retailově posuzované SME	3,49	45,78	4,89	7,60
úvěry na bydlení	2,15	19,76	2,36	2,80
ostatní úvěry fyzickým osobám	4,48	53,93	5,29	6,48

Pramen: ČNB

Box 8:

SPOLEČNÉ ZÁTĚŽOVÉ TESTY ČNB A BANKOVNÍHO SEKTORU

V průběhu roku 2009 zavedla ČNB po dohodě s největšími bankami v ČR společné zátěžové testování, které má za cíl zhodnotit dopady negativních scénářů vývoje ekonomiky na kvalitu úvěrového portfolia vybraných bank, a tím nadále upřesnit dopady nepříznivých šoků na domácí bankovní sektor. Tento box stručně shrnuje výsledky druhého kola společných zátěžových testů, které proběhlo na začátku roku 2010.¹¹³

Podobně jako agregátní zátěžové testy ČNB, kterými je testován celý bankovní sektor v ČR, jsou i společné zátěžové testy s vybranými bankami založeny na různých scénářích vyjadřujících rizika v závislosti na makroekonomickém cyklu. Pro zadané scénáře jsou bankám poskytnuty změny PD v jednotlivých portfoliích podnikových a retailových expozic.¹¹⁴ Na základě těchto údajů banky provedou zátěžové testy portfolií v jednoletém horizontu a hlavní údaje týkající se odhadovaných dopadů zadaných scénářů na jednotlivé úvěrové segmenty reportují zpět ČNB.

Druhé kolo společných zátěžových testů proběhlo na datech k 31. 12. 2009. Agregované hodnoty PD a LGD pro jednotli-

¹¹² Viz např. Moody's (2009): *Moody's Approach to Estimating Czech Banks' Credit Losses*, Moody's Global Credit Research, July 2009.

¹¹³ Další informace k projektu včetně výsledků prvního pilotního kola jsou k dispozici ve Zprávě o výkonu dohledu nad finančním trhem 2009, ČNB.

¹¹⁴ Rizikový parametr LGD v současnosti není stresován.

vá úvěrová portfolia bank a jejich změny na základě základního scénáře (baseline) a nepříznivého scénáře (adverse) jsou prezentovány v Tab. IV.1 Box. Nárůst hodnot PD v obou scénářích vede k vyšším očekávaným úvěrovým ztrátám ve všech testovaných úvěrových segmentech a k vyšším kapitálovým požadavkům. V případě, že by se v průběhu roku 2010 neměnily kapitálové požadavky pro další nestresované segmenty (instituce, vlády a centrální banku), kapitálové požadavky pro další typy rizik, ani objem regulatorního kapitálu, agregátní kapitálová přiměřenost k 31. 12. 2010 by klesla z původních 14,3 % na 12,9 % v případě základního scénáře a na 11,8 % pro nepříznivý scénář (Tab. IV.2 Box).

V rámci výpočtu kapitálové přiměřenosti byl nadále uvolněn předpoklad stabilní výše regulatorního kapitálu. V tomto případě je regulatorní kapitál každé banky pro rok 2010 snížen ve výši rozdílu očekávaných ztrát k 31. 12. 2009 a očekávaných ztrát v ročním horizontu pro jednotlivé scénáře, tj. k 31. 12. 2010. Ačkoliv je tento výpočet založen na zjednodušujícím předpokladu neměnných opravných položek a rezerv ke konci roku 2009, jeho cílem je podrobit banky další dodatečné zátěži.¹¹⁵ I pro tento případ se však agregátní kapitálová přiměřenost nedostala pod 10% hranici (Tab. IV.3 Box).

Společný projekt zátěžového testování ČNB a vybraných komerčních bank indikuje dostatečnou odolnost zúčastněných bank vůči nepříznivým makroekonomickým šokům. Shodný závěr také dokládají i agregátní zátěžové testy ČNB podrobněji diskutované v této části zprávy.

Kromě informace o odolnosti sektoru přináší projekt společných zátěžových testů ČNB řadu užitečných informací o úrovních a vývoji některých rizikových parametrů, které slouží k průběžnému zpřesňování předpokladů agregátních zátěžových testů ČNB.¹¹⁶ Přidanou hodnotou projektu je rovněž intenzivnější komunikace ČNB a zúčastněných bank týkající se možných rizik i nastavení vhodné metodologie zátěžového testování.

TAB. IV.2 BOX

KAPITÁLOVÁ PŘIMĚŘENOST PRO NEMĚNNOU VÝŠI REGULATORNÍHO KAPITÁLU
(v mil. Kč)

	31. 12. 2009	Kapitálový požadavek			
		Základní scénář	Změna (v %)	Nepříznivý scénář	Změna (v %)
Kapitálové požadavky celkem (včetně jiných rizik)	123 147	136 368	10,74	149 917	21,74
Regulatorní kapitál	220 630	220 630	0	220 630	0
Kapitálová přiměřenost (v %)	14,33	12,94	-1,39 p. b.	11,77	-2,56 p. b.

Pramen: ČNB, výpočty ČNB.

TAB. IV.3 BOX

KAPITÁLOVÁ PŘIMĚŘENOST PRO UPRAVENOU VÝŠI REGULATORNÍHO KAPITÁLU
(v mil. Kč)

	31. 12. 2009	Kapitálový požadavek			
		Základní scénář	Změna (v %)	Nepříznivý scénář	Změna (v %)
Kapitálové požadavky celkem (včetně jiných rizik)	123 147	136 368	10,74	149 917	21,74
Změna kapitálu z titulu změny EL	0	-7 714	0	-18 896	0
Regulatorní kapitál	220 630	212 917	-3,50	201 734	-8,56
Kapitálová přiměřenost (v %)	14,33	12,49	-1,84 p. b.	10,77	-3,57 p. b.

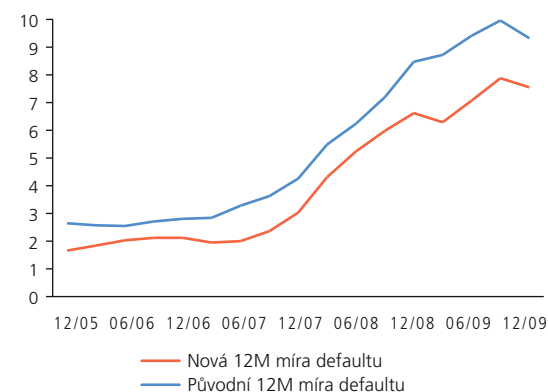
Pramen: ČNB, výpočty ČNB.

¹¹⁵ Tuto verzi výpočtu lze interpretovat jako vliv neočekávané ztráty (reprezentované kapitálovými požadavky) i očekávané ztráty na kapitálovou přiměřenost banky, pokud by nedošlo k adekvátnímu zvýšení tvorby opravných položek a rezerv ke stresovaným portfoliím.

¹¹⁶ Viz tématický článek *Verifikace zátěžových testů jako součást pokročilého rámce zátěžového testování* v této zprávě.

GRAF IV.44

Rozdíl mezi původní a novou 12M mírou defaultu nefinančních podniků
(v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

TAB. IV.6

DOPAD ALTERNATIVNÍCH SCÉNÁŘŮ DO BANKOVNÍHO SEKTORU

	Základní scénář		Návrat recese		Ztráta důvěry	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Očekávané úvěrové ztráty						
v mld. CZK	-40,6	-26,1	-56,1	-48,2	-48,1	-68,8
v % aktiv	-1,0	-0,6	-1,3	-1,1	-1,1	-1,7
Zisky/ztráty z tržních rizik						
v mld. CZK	4,8	-1,8	0,6	-1,5	-17,9	2,3
v % aktiv	0,1	0,0	0,0	0,0	-0,4	0,1
Mezibankovní nákaza						
v mld. CZK	-0,1	0,0	-0,4	-1,3	-0,3	-1,6
v % aktiv	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Výnosy ke krytí ztrát (upravený provozní zisk)						
v mld. CZK	83,3	90,6	75,3	59,2	85,5	70,8
v % aktiv	2,0	1,9	1,8	1,4	2,0	1,7
Zisk/ztráta před zdaněním						
v mld. CZK	47,3	62,6	19,4	8,3	19,1	2,6
v % aktiv	1,1	1,3	0,5	0,2	0,5	0,1

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

Nová metodika výpočtu parametru PD pro nefinanční podniky zohledňuje hodnoty reportované bankami

Hodnoty PD pro segment nefinančních podniků reportované bankami v rámci projektu společných zátěžových testů se nacházely významně níže než hodnoty, které byly dosud používány v agregátních zátěžových testech ČNB. Ty byly odvozeny od pozorovaných a modelově odhadovaných měř defaultu, které byly počítány z dat registru úvěrů ČNB. Vzhledem k nejistotě ohledně úrovně míry defaultu byla původní metodika výpočtu nastavena velmi konzervativně v tom smyslu, že za úvěry v selhání považovala již úvěry po splatnosti 30 a více dnů (zatímco standardní definice využívá úvěry po splatnosti 90 a více dnů) a zároveň objem takto definovaných nesplácených úvěrů ještě mírně nadhodnocovala.

Vzhledem k vysokému nadhodnocení úvěrových ztrát ve srovnání s pozdější skutečností, které jde na vrub zejména příliš vysoké míře defaultu, bylo přistoupeno ke změně metodiky. Nová metodika bere v úvahu pouze úvěry nesplácené 90 a více dní a vede k nižší míře defaultu (Graf IV.44), nicméně stále si zachovává určité nadhodnocení ve srovnání s hodnotami reportovanými největšími bankami.

Zátěžové scénáře by vedly k nárůstu kreditního rizika a úvěrových ztrát bankovního sektoru

Nový dvouletý horizont testů dovoluje učinit odhad úvěrových a dalších ztrát bankovního sektoru podle jednotlivých scénářů pro následujících osm čtvrtletí. Nicméně za účelem větší srozumitelnosti a jednoduššího srovnání s vývojem v sektoru a s výsledky testů ostatních sektorů jsou výsledky prezentovány jako hodnoty pro celé kalendářní roky 2010 a 2011 (Tab. IV.6). Nárůsty hodnot PD a částečně též LGD přispívají k úvěrovým ztrátám, což vede k nutnosti vytvářet vyšší opravné položky. Rizikové náklady bankovního sektoru měřené objemem nově vytvořených opravných položek na celkových hrubých úvěrech (loan loss provisioning rate) by se z hodnoty 1,9 % za rok 2009 mohly zvýšit až na hodnoty nad 3 % (Graf IV.45).

Bankovní sektor jako celek se v zátěžových scénářích nedostává do účetní ztráty a udržuje si pozitivní rentabilitu aktiv mezi 0,1 % a 0,5 % (Tab. IV.6). Nejvyšší dopad šoků je ve scénáři *Ztráta důvěry*, kde ve srovnání s ostatními scénáři vznikají dodatečné ztráty z titulu tržních rizik (především pokles hodnot dluhopisů). Role mezibankovní nákazy zůstává omezená ve všech scénářích, což je dáno poměrně malým stupněm propojení domácích bank (viz část 4.1). Agregovaný dopad šoků s mezibankovní nákazou a bez započtení efektu mezibankovní nákazy se tak významně neliší.

Na úvěrových ztrátách v roce 2010 se vysokou měrou podílejí nefinanční podniky, podíl obyvatelstva by se však ve všech scénářích zvýšil v roce 2011 (Graf IV.46).

Kapitálová přiměřenost se ve všech scénářích pohybuje nad regulačním minimem

Ve všech scénářích se kapitálová přiměřenost pohybuje nad regulačním minimem 8 % (Graf IV.47). Kapitálová přiměřenost Tier 1 se pohybuje řádově o jeden procentní bod níže než celková kapitálová přiměřenost.

Přestože odvětví jako celek udrží kapitálovou přiměřenost nad regulačním limitem, několika bankám by kvůli ztrátám mohl tento ukazatel klesnout v zátěžových scénářích pod 8 procent a jejich akcionáři by byli nuceni posílit jejich kapitál. I v nejhorším scénáři by však dorovnání kapitálové přiměřenosti všech bank se sídlem v ČR do požadovaného minima vyžadovalo menší kapitálové injekce, než naznačovaly výsledky zátěžových testů bank v loňské ZFS 2008/2009. Nutné navýšení regulačního kapitálu v nejpesimističtější scénáři se podle aktuálních zátěžových testů odhaduje na pouhé 3 miliardy korun, tj. méně než jedno procento stávajícího regulačního kapitálu bank a méně než 0,1 procenta hrubého domácího produktu. V loňské Zprávě o finanční stabilitě byly nutné kapitálové injekce v nejhorším zátěžovém scénáři vypočítány na 15,7 miliardy korun. I když tento ukazatel není mezi aktuální a loňskou zprávou z důvodu změny metodiky testů zcela srovnatelný, přece jen indikuje zvýšenou odolnost vůči šokům. Důvodem pro nižší potřebu kapitálových injekcí i v případě nejhoršího scénáře v aktuálních testech je především vyšší výchozí kapitálová přiměřenost, která dosahuje 14,3 % (zatímco v loňské ZFS činila 12,3 %).

Ad-hoc provedený test koncentrace portfolií ukazuje na významné dopady případného pádu největších dlužníků

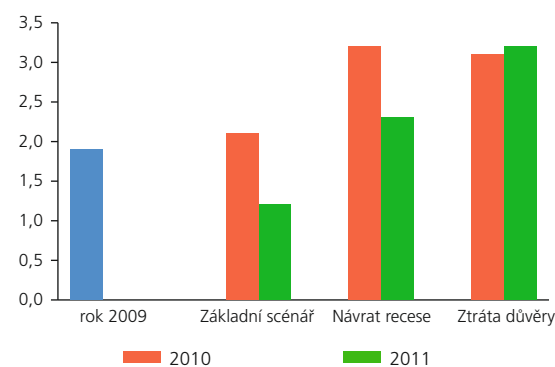
Jedním z významnějších rizik je možnost nelineárního průběhu nárůstu úvěrového rizika, a to zejména situace, kdy by se do problémů se splácením úvěrů dostali největší dlužníci jednotlivých bank, tedy největší korporace. K tomu by mohlo dojít např. na vrcholu nepříznivé fáze kreditního cyklu. Nejvyšší hodnotu míry defaultu nefinančních podniků kolem 9 % vykazuje scénář *Ztráta důvěry*, a to ke konci roku 2010 (viz část 2.2). Pro toto období ve zmíněném scénáři byly ke standardně vypočteným úvěrovým ztrátám přidány ztráty z pádu tří největších dlužníků každé banky.

Dopad takto nastaveného ad-hoc šoku by kriticky závisel na hodnotě LGD. Vzhledem k tomu, že největší firmy jsou v bankách hodnoceny jako dlužníci s vysokou bonitou, jsou úvěry poskytnuté těmto firmám zpravidla nezajištěné a implikují tak hodnotu LGD ve výši 100 %. Na druhou stranu disponuje řada větších firem majetkem, který by v případě konkurzu mohl alespoň do určité míry snížit úvěrové ztráty bank. Test byl nakonec proveden alternativně pro LGD = 100 % a LGD = 45 % s tím, že obě hodnoty lze považovat za mezní hodnoty.

Dopady takto nastaveného ad-hoc testu by byly dramatické v případě 100% LGD (Graf IV.48). Kapitálová přiměřenost sektoru klesá ke konci roku 2010 k regulační hranici 8 % a kapitálové injekce nutné pro udržení každé banky alespoň na úrovni 8 % by v roce 2010 činily 47 mld. Kč, tj. zhruba 18 % současného objemu regulačního kapitálu a řádově kolem 1,5 % HDP. Zároveň je však nutné vzít v úvahu, že pád tří největších dlužníků každé banky je extrémně nepravděpodobný scénář, který má i proti krizi druhé poloviny 90. let v ČR několikrát, či spíše řádově, nižší pravděpodobnost. Pravděpodobnost tohoto scénáře je velmi nízká i ve srovnání se standardně využívanými velmi nepravděpodobnými nepříznivými zátěžovými scénáři.

GRAF IV.45

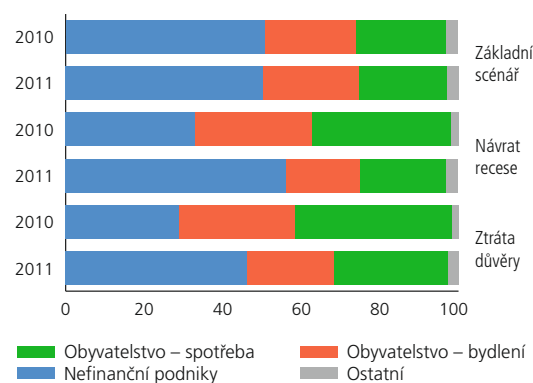
Rizikové náklady bankovního sektoru v jednotlivých scénářích
(tvorba opravných položek k hrubým úvěrům za daný rok, v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.46

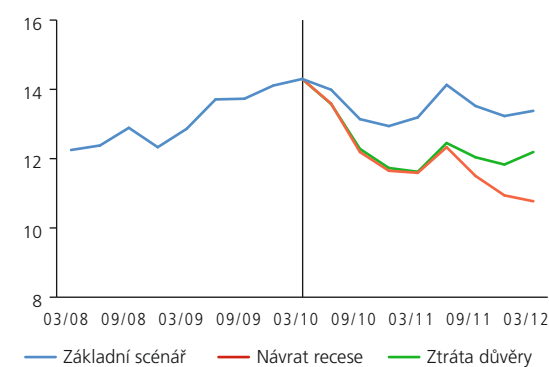
Podíly jednotlivých segmentů na celkových úvěrových ztrátách
(v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

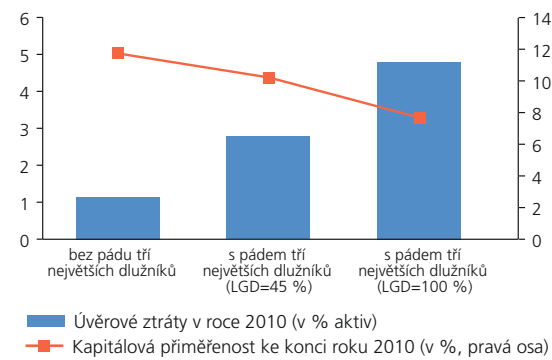
GRAF IV.47

Vývoj kapitálové přiměřenosti podle jednotlivých scénářů
(v %)

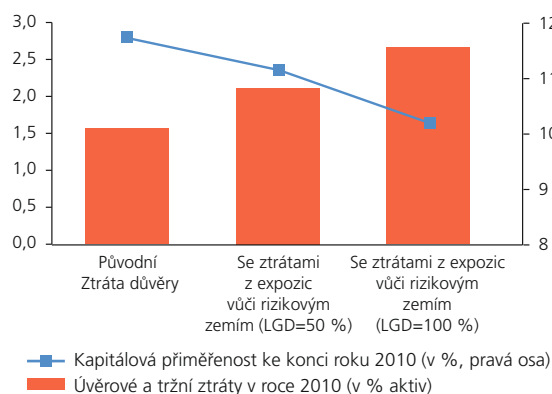
Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.48

Dopad pádu tří největších dlužníků každé banky ve scénáři Ztráta důvěry
(v %)

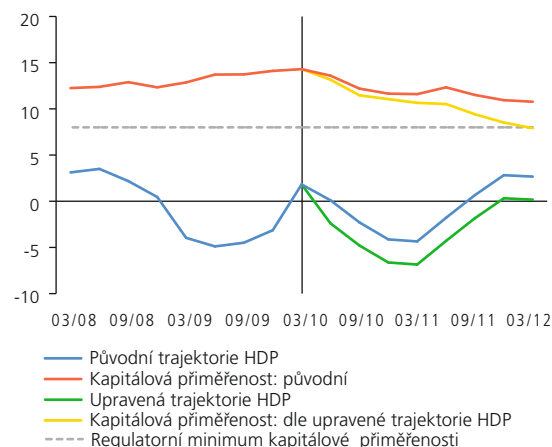
Pramen: ČNB

GRAF IV.49

Dopad ad-hoc testu „rozšíření řecké krize“ ve scénáři Ztráta důvěry
(v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.50

Výsledky reverzního zátěžového testu (reverse stress test)
(v %; pro scénář Návrat recese)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

Český bankovní sektor je schopen ustát případné ztráty z rozšíření řecké krize

V rámci scénáře *Ztráta důvěry* jsme provedli dodatečnou citlivostní analýzu, která předpokládá rozšíření řecké krize i na další rizikové země v jižní části EU (Španělsko, Portugalsko a Itálie) a výrazný pokles hodnoty expozic vůči těmto zemím. Expozice českého bankovního sektoru vůči všem čtyřem zmíněným zemím činily ke konci března 2010 celkem 46,3 mld. Kč, přičemž z drtivé většiny (77 %) se jednalo o dluhopisy, především vládní.

Při předpokladu o 50 % ztrátách (LGD) z těchto expozic by byly banky nuceny dodatečně odepsat 23,1 mld. Kč (0,5 % aktiv), při velmi extrémním předpokladu 100 % ztrát by se jednalo o celých 46,3 mld. Kč (1 % aktiv). V obou velmi nepravděpodobných případech by kapitálová přiměřenost bankovního sektoru neklesla pod regulační minimum (Graf IV.49). Nutné kapitálové injekce by se však ve srovnání s původním scénářem *Ztráta důvěry* zvýšily na téměř 16 mld. Kč (tj. 6 % regulačního kapitálu a cca 0,5 % HDP).

Doplňující reverzní zátěžový test ukazuje, že pouze extrémně nepravděpodobný pokles HDP by mohl snížit kapitálovou přiměřenost sektoru pod 8 %

Jednou z možností, jak doplnit výsledky zátěžových testů, je provést tzv. reverse stress test (reverzní zátěžový test, tj. zátěžový test s otočenou logikou). Takový test odpovídá na otázku, jak by se musela změnit nějaká makroekonomická, tržní či jiná proměnná či kombinace proměnných, aby se bankovní sektor jako celek dostal do situace nedostatečné kapitálové přiměřenosti (tedy efektivně na hodnotu pod 8 %). Vzhledem k využívané metodologii zátěžových testů, která kombinuje vlivy řady proměnných, je zřejmé, že takových kombinací existuje mnoho.

Pro jednoduchost byly využity pouze dvě proměnné s nejdůležitějším vlivem na bankovní sektor prostřednictvím kreditního rizika a výnosů, a to HDP a nezaměstnanost. Omezením tohoto přístupu je, že modifikace této proměnné bez simultánní modifikace dalších makro proměnných (inflace, kurz, úroky) porušuje makroekonomickou konzistenci scénáře. Jako výchozí scénář byl zvolen scénář *Návrat recese*, který již předpokládá významný pokles HDP. Cílem je najít takovou trajektorii růstu HDP (tj. ponížít předpokládané růsty HDP o X p.b.), aby se bankovní sektor dostal alespoň v jednom z osmi čtvrtletí pod hodnotu 8 %.¹¹⁷

Výsledky ukazují, že trajektorie růstu by se musela ve scénáři *Návrat recese* pohybovat níže nejméně o 2,5 procentního bodu (Graf IV.50). Pouze v takovém případě se bankovní sektor jako celek dostává těsně pod hodnotu 8 % na konci testovaného období, tj. k 31. 12. 2011. Takto nízký růst HDP, dosahující přechodně téměř -7 %, lze považovat za relativně nepravděpodobný.

¹¹⁷ Nezaměstnanost byla na HDP navázána v souladu s Okunovým zákonem (byl použit vztah změna míry nezaměstnanosti = -0,4 x změna růstu reálného HDP).

Finanční zdraví bank potvrzují i aktuální hodnoty indexu bankovní stability

Pravidelně počítaný index bankovní stability, který je sestaven jako vážený průměr klíčových indikátorů zdraví bankovního sektoru (ziskovost, kvalita aktiv, likvidita, kapitálová přiměřenost, a indikátory úrokového a měnového rizika), vykázal ve druhém pololetí roku 2009 mírný pokles (Graf IV.51).¹¹⁸ Důvodem byla především zhoršená kvalita aktiv, která má v celkovém indexu poměrně velkou (čtvrtinovou) váhu. Proti zhoršené kvalitě aktiv však částečně působila lepší ziskovost a růst kapitálové přiměřenosti.

Zátěžové testy pojišťoven potvrzují dobrou odolnost sektoru

Metodika zátěžových testů pojišťoven se ve srovnání s loňskou ZFS 2008/2009 nezměnila. Opět jsou testována především tržní rizika, přičemž největší dopad má riziko přecenění dlouhodobých dluhopisů a ztráty z poklesu cen akcií. V úvahu však byly opět brány i specifické šoky v pojišťovnictví. Po započtení tlumícího efektu vyrovnávací rezervy v neživotním pojištění a výnosů, které by pojišťovny získaly v průběhu stresového období (nastavené jako 90 % loňského zisku očištěného o zisky/ztráty z přecenění aktiv), by celkový dopad zátěžových scénářů do vlastního kapitálu činil řádově 1–18 mld. Kč, což odpovídá 0,2–4,8 % aktiv (Tab. IV.7).

I přes docílené ztráty je sektor pojišťoven možné hodnotit jako stabilní. Odhad ukazatele solventnosti pro jednotlivé scénáře vyjádřeného jako poměr disponibilní a požadované míry solventnosti naznačuje dostatečné krytí rizik. Sektor je schopen unést i dopady scénáře *Ztráta důvěry* ve výši téměř 5 % aktiv, který by způsobil pokles kapitálového vybavení (definovaného jako poměr vlastního kapitálu k aktivům) na hodnotu kolem 10 % (Graf IV.52). Některé pojišťovny by se však mohly v případě zátěžových scénářů dostat pod regulační minimum solventnosti ve výši 100 %. Kapitálové injekce nutné pro udržení všech pojišťoven nad regulačním minimem by si vyžádaly zhruba 0,1 mld. Kč v případě scénáře *Návrat recese*, respektive 2,8 mld. Kč ve scénáři *Ztráta důvěry*.

Penzijní fondy odolávají nárůstu tržních rizik

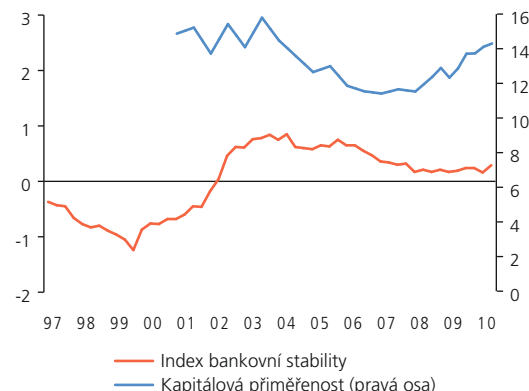
Zátěžové testy penzijních fondů se zaměřují na tržní rizika. Struktura portfolií (viz část 4.1) implikuje, že tento sektor je citlivý především na pohyb dlouhodobých úrokových sazeb, které se promítají ve ztrátách z přecenění dluhopisů, a dále na pokles cen akcií. Takové ztráty jsou nejvyšší ve scénáři *Ztráta důvěry*, kde však vzhledem k deprecii kurzu koruny penzijní fondy částečně těží z kurzových zisků (Tab. IV.8). To odráží devizovou strukturu bilancí penzijních fondů, kde pasiva jsou téměř celá korunová, zatímco v aktivech se vyskytují cenné papíry v cizích měnách. Celkový dopad po započtení výnosů generovaných i v nepříznivém období (obdobně jako u pojišťoven nastavené jako 90 % loňského zisku očištěného o zisky/ztráty z přecenění aktiv) by se pohyboval maximálně

¹¹⁸ Metodologie konstrukce indexu je podrobně popsána ve článku Geršl, A., Heřmánek, J. (2007): *Indikátory finanční stability: výhody a nevýhody jejich využití v hodnocení stability finančního systému*, ČNB, Zpráva o finanční stabilitě 2006, s. 69–79.

GRAF IV.51

Vývoj indexu bankovní stability

(index ve standardních odchylnkách od historického průměru; kapitálová přiměřenost v %)

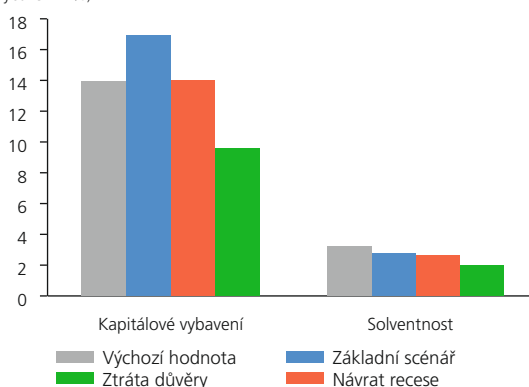
Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.52

Ukazatele solventnosti a kapitálového vybavení

pojišťoven v jednotlivých scénářích

(solventnost: poměr disponibilní k požadované míře solventnosti; kapitálové vybavení v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

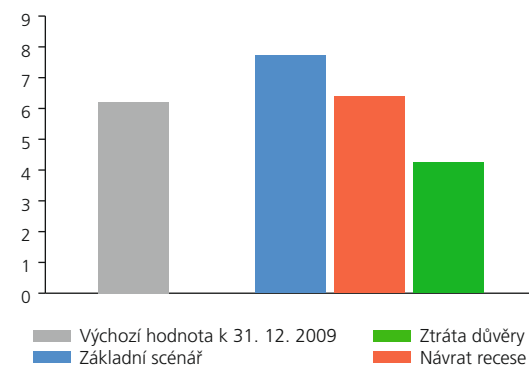
Pozn.: Za předpokladu nulových dividend.

GRAF IV.53

Odhad kapitálového vybavení penzijních fondů

v jednotlivých scénářích

(v %)

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

Pozn.: Pro scénáře se jedná o hodnoty před rozdělením zisků účastníkům penzijního připojištění.

TAB. IV.7

VÝSLEDKY ZATĚŽOVÝCH TESTŮ POJIŠTOVEN			
	Základní scénář	Návrat recese	Ztráta důvěry
Tržní rizika			
Zisky/ztráty z přecenění dluhopisů			
v mld. CZK	0,14	-4,59	-18,72
v % aktiv	0,04	-1,28	-5,22
Kurzové zisky/ztráty			
v mld. CZK	-0,39	-0,26	1,00
v % aktiv	-0,11	-0,07	0,28
Zisky/ztráty ze změn hodnoty akcií			
v mld. CZK	0,00	-6,11	-9,17
v % aktiv	0,00	-1,70	-2,56
Zisky/ztráty ze změn hodnoty nemovitostí			
v mld. CZK	0,00	-0,15	-0,33
v % aktiv	0,00	-0,04	-0,09
Úvěrové riziko			
Ztráty z nespacených pohledávek			
v mld. CZK	-0,52	-0,63	-0,95
v % aktiv	-0,15	-0,18	-0,27
Specifická pojistná rizika			
Náklady na pojistná plnění v ŽP			
v mld. CZK	-0,20	-0,20	-0,20
v % aktiv	-0,06	-0,06	-0,06
Náklady na pojistná plnění v NP			
v mld. CZK	-1,28	-1,28	-1,28
v % aktiv	-0,36	-0,36	-0,36
Předpokládané výnosy			
v mld. CZK	12,45	12,45	12,45
v % aktiv	3,47	3,47	3,47
Celkový dopad na vlastní kapitál			
v mld. CZK	10,19	-0,78	-17,20
v % aktiv	2,84	-0,22	-4,79

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

TAB. IV.8

VÝSLEDKY ZATĚŽOVÝCH TESTŮ PENZIJNÍCH FONDŮ				
		Základní scénář	Návrat recese	Ztráta důvěry
Tržní rizika				
Zisky/ztráty z přecenění dluhopisů	v mld. CZK	0,06	-1,77	-7,47
	v % aktiv	0,03	-0,82	-3,46
Kurzové zisky/ztráty	v mld. CZK	-0,50	-0,33	1,30
	v % aktiv	-0,23	-0,15	0,60
Zisky/ztráty ze změn hodnoty akcií	v mld. CZK	0,00	-1,15	-1,73
	v % aktiv	0,00	-0,53	-0,80
Zisky/ztráty ze změn hodnoty nemovitostí	v mld. CZK	0,00	-0,11	-0,24
	v % aktiv	0,00	-0,05	-0,11
Alokace výnosů	v mld. CZK	3,68	3,68	3,68
	v % aktiv	1,70	1,70	1,70
Celkový dopad na vlastní kapitál	v mld. CZK	3,23	0,32	-4,46
	v % aktiv	1,50	0,15	-2,06

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

do 4,5 mld. Kč (*Ztráta důvěry*), tedy zhruba ve výši 2 % aktiv. Kapitálové vybavení vyjádřené jako vlastní kapitál v procentech aktiv by v případě zatěžových scénářů zůstalo zhruba na výchozí hodnotě (*Návrat recese*), respektive kleslo na 4,2 % ve scénáři *Ztráta důvěry* (Graf IV.53). Odolnost sektoru ilustruje i fakt, že žádný z penzijních fondů by se v žádném scénáři nedostal do situace negativního vlastního kapitálu, což implikuje nulovou potřebu kapitálových injekcí.

Nově provedený test bilanční likvidity bank potvrzuje dobrou odolnost vůči likviditním šokům

Pro testování likviditního rizika bank byl použit makrozátěžový testovací model. Ve srovnání s metodikou prezentovanou v loňské ZFS 2008/2009 aktuálně využívaný model disponuje větším počtem různých likviditních šoků (kromě odlivu depozit a poklesu cen držených cenných papírů též např. realizace úvěrových příslibů či různé stupně nedobytnosti některých krátkodobých pohledávek) a lépe zohledňuje reakce bank na šoky včetně jejich zpětného negativního dopadu do bilancí bank.

Banky byly testovány podle dvou nových scénářů na horizontu 1 měsíce při kombinaci jak idiosynkratického, tak tržního rizika. Kombinace šoků generuje tzv. potenciální likviditní mezeru (liquidity gap), tj. požadavek na financování aktiv, který banky musí určitou reakcí při předem definovaném omezení zabezpečit.¹¹⁹ Reakce bank ve formě prodeje likvidních cenných papírů či dalších aktiv na jedné straně zmírní dopad prvotního šoku na bilanční likviditu jednotlivých bank, na straně druhé však zvyšuje reputační riziko každé reagující banky a systémové riziko v sektoru jako celku.¹²⁰ Reputační riziko banky a růst systémového rizika zpětně dopadá ve formě druhého šoku na bilanci bank prostřednictvím poklesu tržních cen některých aktiv. Pro každou banku je tedy klíčové, aby disponovala dostatečným likviditním polštářem¹²¹, kterým by mohla pokrýt náhlé a neočekávané výkyvy ve své bilanci způsobené svou nebo tržní aktivitou.

Záměrem testu bylo poukázat na potenciální nedostatečnou odolnost finanční instituce, která je (i) až příliš závislá na jednom zdroji financování (a jeho výpadek by významným způsobem narušil fungování banky), (ii) jejíž aktiva jsou příliš citlivá na tržní riziko a (iii) která si vytváří jen velmi malý likviditní polštář pro případ neočekávaných nepříznivých podmínek.

Oba zvolené scénáře předpokládají (Tab. IV.9) růst poskytnutých úvěrů,¹²² nemožnost přenosu finančních zdrojů v rámci bankovní skupiny,

119 Omezující předpoklady v aktuálně využívaném modelu nedovolují bance zavřít likviditní mezeru prostřednictvím získání (např. dražších) dodatečných zdrojů. Banka tak může reagovat pouze prodejem některých aktiv.

120 Simultánní reakce bank na finančních trzích způsobí dodatečný pokles cen prodávaných cenných papírů či dalších aktiv.

121 Likviditní polštář (LB) je tvořen rychle likvidními aktivy, cennými papíry a pohledávkami splatnými do 1 měsíce (včetně těch na požádání), přičemž rychle likvidní aktiva jsou definována jako součet pokladni hotovosti, pohledávek vůči centrálním bankám, dluhopisů vydaných vládami nebo centrálními bankami a pohledávek vůči ostatním finančním institucím splatných na požádání.

122 Tento předpoklad scénáře byl stanoven, přestože je pravděpodobné, že banky neposkytnou úvěry, pokud na ně nemohou získat zdroje. Nicméně vzhledem k horizontu testu spolu se snahou bank udržet podíl na trhu nebyl předpoklad označen za zcela nereálný.

nemožnost emise nových cenných papírů, ztráty při prodeji pohledávek před splatností, sníženou likviditu držených cenných papírů, vyšší haircut (poměr finančního zajištění) na vybraný kolaterál přijímaný centrální bankou a nedostupnost pohledávek vůči úvěrovým institucím a ostatním klientům splatných do jednoho měsíce. První scénář navíc předpokládá 80% čerpání z úvěrových příslibů a konstantní depozita v nominálních hodnotách, na rozdíl od druhého scénáře, ve kterém se sice přísliby nečerpají, ale depozita splatná do jednoho měsíce (včetně těch na požádání) z 10 % odplynou. Oba scénáře byly aplikovány jednotlivě na 21 bank působících v ČR.¹²³

Přestože podmínky scénářů byly nastaveny velmi přísně, testované banky obstály simulovanou zátěží a byly by schopny ve stanoveném termínu do jednoho měsíce odstranit potenciální likviditní mezeru i za předpokladu zhoršených tržních podmínek (Graf IV.54). Nicméně v případě prvního scénáře tři banky a v případě druhého scénáře dvě banky svou reakcí na likviditní šok plně vyčerpaly svůj likviditní polštář.¹²⁴ Aby byly schopny odstranit vzniklou likviditní mezeru, byly by nuceny získat dodatečné zdroje prodejem aktiv se splatností vyšší než jeden měsíc, které by ovšem prodaly se značnou ztrátou.

Hlavním důvodem nízké odolnosti bank s vyčerpaným likviditním polštářem je nízká výše tohoto polštáře (Graf IV.55). Pro snazší vysvětlení byly použity dva likviditní ukazatele, a to podíl rychle likvidních aktiv na aktivech celkem (RLA/TA) a podíl depozit na úvěrech (D/L¹²⁵). Odolné banky si v porovnání s méně odolnými bankami vytvářejí nepoměrně vyšší likvidní aktiva (okolo 22 % na celkových aktivech pro oba scénáře oproti 2 %, resp. 0,5 % v případě méně odolných bank), která mohou v případě potřeby rychle použít. Zároveň se ukazuje, že odolné banky na rozdíl od méně odolných mohou z velké části úvěry poskytnuté nefinančním klientům pokrýt primárními zdroji.

123 Test nebyl proveden pro pobočky zahraničních bank.

124 Obchodní modely méně odolných bank jsou nastaveny tak, že způsobu, jakým je kalibrován test a jeho scénáře, nemohou prakticky z definice odolat. Nicméně to neznamená, že jejich obchodní modely jsou neadekvátní z hlediska řízení likvidity. Jsou spíše specifické. Navíc v delším časovém horizontu je možné obchodní modely měnit, což tyto scénáře neberou v úvahu.

125 Ukazatel charakterizuje rozsah pokrytí úvěrových aktivit banky vůči nebankovním klientům primárními zdroji.

TAB. IV.9

TYP SCÉNÁŘE A VELIKOST ŠOKU V LIKVIDITNÍM ZÁTĚŽOVÉM TESTU BANK

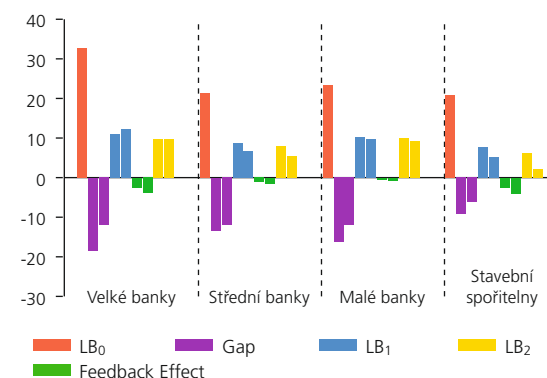
Typ scénáře	1. scénář	2. scénář
Růst úvěrů (v %)	10	10
Odliv depozit (v %)	0	10
Čerpání z příslibů (kreditní linky, v % objemu)	80	0
Podíl krátkodobých pohledávek vůči bankám, které se stanou nedostupnými (v %)	100	50
Podíl krátkodobých pohledávek vůči ostatním klientům, které se stanou nedostupnými (v %)	20	20
Snížení hodnoty vládních dluhopisů použitelných jako zástava v dodávacích operacích ČNB (v %)	20	50
Snížená hodnota ostatních cenných papírů (v %)	20	20
Snížení hodnoty aktiv prodaných před splatností (v %)	50	50

Pramen: ČNB, výpočty ČNB

GRAF IV.54

Výsledky testu likvidity

(%, podíl na celkových aktivech)

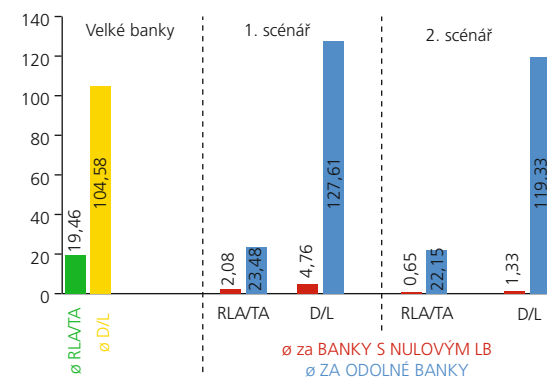
Pramen: ČNB, výpočet ČNB

Pozn.: První sloupec z dvojice stejnobarevných sloupců vyjadřuje vždy hodnotu pro 1. scénář, druhý pro 2. scénář. Gap = likviditní mezeru. Feedback effect = dodatečná zátěž způsobená reakcí bank na tržích.

GRAF IV.55

Rozdíly likviditních ukazatelů bank dle dopadů scénářů

(%)

Pramen: ČNB, výpočet ČNB

Pozn.: RLA/TA = rychle likvidní aktiva/aktiva celkem, D/L = vklady/úvěry, tj. krytí primárními zdroji, \bar{x} = průměr, výchozí hodnota pro 21 bank, v 1. scénáři jsou 3 a ve 2. scénáři 2 banky s nulovými LB.

